

ČENĚK
ZÍBRT

Ž historie
piva

VYŠEHRAĐ

ČENĚK ZÍBRT
Z HISTORIE PIVA

ČENĚK ZÍBRT

Ž historie
piva

Uspořádala Klára Pilíková

VYŠEHRA D

Č E N Ě K Z Í B R T

Z HISTORIE PIVA

Uspořádala Klára Pilíková

Doslovem opatřil Karel Altman

Redigoval Jan Linka

Obrazovou přílohu sestavila Radka Fialová

Typografie Vladimír Verner

Odpovědná redaktorka Radka Fialová

E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

roku 2014 jako svou 1240. publikaci

Vydání v elektronickém formátu první

(podle v tomto výboru prvního vydání v tištěné podobě)

Doporučená cena E-knihy 220 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

Praha 3, Víta Nejedlého 15

e-mail: info@ivysehrad.cz

www.ivysehrad.cz

Epilogue © Karel Altman, 2013

ISBN 978-80-7429-445-7

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Kniha vychází s přispěním Ministerstva kultury ČR

Vyobrazení na patitulu:

Mikoláš Aleš, Pivovarský znak s královskou korunou a zkříženými limpami nesený anděly,
nahore patron sladovníků sv. Václav kolorovaná kresba, 1900

Na frontispisu:

Mikoláš Aleš, Bednář, akvarel, 1910

Za laskavé poskytnutí historických pohlednic a fotografií z pivovarského provozu
nakladatelství Vyšehrad děkuje těmto pivovarům:

Měšťanský pivovar v Poličce, a. s.; Pivovar Černá Hora, člen skupiny Pivovary Lobkowicz, a. s.;
Pivovar Klášter, člen skupiny Pivovary Lobkowicz, a. s.; Pivovar Starobrno, člen skupiny Heineken
Česká republika, a. s.; Žatecký pivovar, spol. s r. o. a databance www.historicke-foto.cz

HISTORICKE-FOTO.CZ

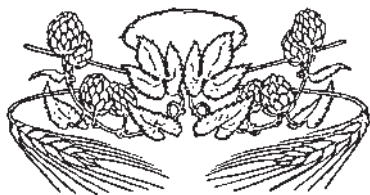
Z DĚJIN PIVA
A PIVOVARNICTVÍ
V ZEMÍCH ČESKÝCH

Po přání ctěné redakce snesu do řady statí rozmanité příspěvky, týkající se dějin piva českého a všeho, co s ním souvisí. Laskavému čtenářstvu podám obrázky mosaikové z dávných dob české minulosti. Ukáží, jak staré jsou zprávy o českém pivě, jaké druhy piva bývaly, které druhy byly proslulé, jaké byly poměry pivovarské, jaké řády a privileje měli sladovníci, jaké cechovní zábavy a kratochvíle. K tomu připojím obrázky z dějin českého hostinství, jak krčmáři pivo prodávali, jaké měli svazky a poměry se sladovníky, jaké smlouvy atd. atd. Vše to podám v článkách samostatných, jež vždycky budou obsahovati určitý druh z naznačených látek, tedy např. o chvále českého piva, o cechovních řádech apod. Články budou čerpány jednak z pramenův archivních, jednak ze starých knih tištěných, jednak z rozličných monografií.

Začínám se článkem, tuším, pro moderní čtenářstvo, zejména čtenářstvo odborné, zajímavým, totiž o tom, že již za starých časů *bývalo české pivo falšováno*, že sladovníci i hospodští bývali někdy šalební.

I.

O šalbě při vaření a prodeji piva

Touží-li ctihodný mravokárce staročeský *Štítňý* na krčmáře, že prý „*mistrují* vína a učinie je nezdravějšíe, aby je spieše rozprodali“, vyrozumíme z těchto slov, že již ve století XIV. nebývalo vzácnou novinkou falšovati nápoje. Tu je svědectví o víně. Nechybíme pravdy, dovtpíme-li se, že krčmáři mohli také znáti podobné prostředky při falšování piva, odedávna známého nápoje staročeského. Dokladů toho přímých v památkách staročeských přibývá rozvojem časovým víc a více.

Bezpečné svědectví, že ve století XV. byla česká piva falšována, zachoval budoucí paměti mistr *Pavel Židek*. Radí ve Zprávonně (rukopis univerzitní knihovny pražské, 63) králi Jiříkovi Poděbradskému, jak zabrániti, aby „zlá“ piva nebyla vařena. Postyskuje si: „O pivích račte věděti, že piva tak *zlá* nyní a *vodnatá* dělají, že nemocní lidé nemohú se obživiti v své žizni a mnohý nezdravý, neb příliš mnoho na var berou. Tak praví, že šestadvaceti věrtelů na var berou a prve za pana Peška brali jedné šestnácte sudů na var. I protože mnozí lidé pitím živi sou více, račte opatřiti, ať se dvoje pivo bílé vaří, totiž husté (po dvou peněžích půl pinty) pro neduživé a tenké pro chudinu a pro dítky anebo jak by našli moudří.“

Že pivo zhusta tenkrátě bývalo falšováno, svědčí také zvláštní církevní zápo- věď, které se laskavý čtoucí asi nemálo podiví. Mezi velikými hříšniky, kdož nebyli připuštěni ke stolu Páně, ke sv. přijímání, zapsáni v seznamu rukopisném v univer- sitní knihovně pražské, ze století XV., vedle jiných provinilců ti – kdož pivo falšují!

Sv. Václav, patron českých sládků, okouší na svůj svátek doma vařené „takypivo“.

Ilustrace K. L. Thůmy pro časopis *Sládek*

Podobá se, že přísné vyhrůžky málo pomohly. Aspoň ve století XVI. znova, ba víc a více čítáme o falšování nápojů, mezi nimi také o falšování piva. Dělo se to způsobem všelijakým. Přimíchali sladovníci i krčmáři do piva dobrého piva slabšího, řediny, nebo přimísili rozličné smíšeniny bylinné i jiného druhu nebo konečně přidali do piva prostě vodu. Všecko to doloženo následujícími zprávami.

Falšovali pivo především *sladovníci*, vařice pivo „lehčejší“ než kázal řád. Zpráva o tom zapsána v instrukci „pánům starším nákladníkům piv vaření v Starém Městě pražském od p. purgkmistra a pánův v příčině pivních šenkýřů vydané“ z roku 1629 (kniha archivu král. města Prahy, čís. 994, l. 210–212).

Zvláštní artikul věnován zlořádu, že za dary prodávají šenkýři pivo zlé. Proti tomu napsán přísný řád v ten rozum: „Poněvadž tak veliký plat a posudní na pány nákladníky uložen a šenkýři vedle předešlého způsobu tomu by snad chtěli, když v městech těchto pražských všeho hojnost a lacinost byla, aby jim dvacátý sud nadáván byl, aby také mnozí z týchž nákladníků, když někdy *lehčejší* piva zvařili, jen aby je šenkýři od nich brali, jim ledajaké accidentia a případnosti passírovali a na láce dávali, k hodům a slavnostem praesenty posílali: pročež to aby vše do konce minulo a z řádných šenkýřův pod pokutou rozloučení od živnosti od žádného nákladníka takového nic žádati nemá a moci jmiti nebude, leč by sám některý nákladník z své dobré a svobodné vůle některému šenkýři nětco darovati chtěl.“

Kdo jednal proti oznámenému artikuli, byl pokutován přísně, jak zase o tom zevrubně zapsáno.

Z dalšího artikulu však se dovídáme, že šenkýři nejen piva zlá od sládků brali, nýbrž sami k tomu všemu ještě je horší dělali. Čtoucí hned to vyrozumí z těchto jasných slov: „Jedenkaždý šenkýř přijat jsouce a piva by dávati a šenkovati měl, že jich *falšovati bílé řídkým a ječné conventem dolívati* nebude, to povinností stvrditi má; ani také žádný z šenkýřův od nákladníka po ječném pivě conventu a řediny žádati na potomní časy nemá – *neb nyní piva falšují a míchají!*“

Když míchal šenkýř dobré pivo trochu horším, nebylo to tak ještě trestuhodné, jako když přitrušoval do piva a nápojů jiných – prostředků umělejších, někdy prostředků škodlivých zdraví lidskému. Kněz *Tomáš Bavorovský* v Kázání o sv. pokání (vyd. 1552, list m 2) zhurta se pouští na lstivé krčmáře. Volá z čista jasna z kazatelny: „Ti, kteří s šenky zacházejí, k tomu se někdy přiznají, že rádi *dvě za jednu napíší*, ale o tom mlčí, kterak mnohokrát nápoje čisté falšují, opravují, *vápnem, sirou, solí a divnejmi flastry* mistrují, v tom velmi hrozně proti Pánu Bohu i svému bližnímu hřešice: proti Bohu, že smí dar jeho opravovati, proti bližnímu, že ho netoliko o některý peníz připraví, ale mnohokrát i o zdraví.“

Jinde v podobný rozum vykládá o šalbě šenkýřů slovy zajímavými: „Nechci toho mnoho připomínati, kterak při šencích pro ozdobu pyšnou lid obecný se loupí; nebo tu musejí býti pěnky pro Blanky, připisování pro premování, slevky pro rukávky, nedolevky pro fěrtoušky, aby měli z čeho na frejře nakládati, musí k vínu a *pívu vody přilévati*. Při tom aby mnohé své bryndy a vína zfalšovaná mohli s užítkem vydati, smějí sirou, vínem páleným a mnohými jinými nečistotami nápoje nakaziti

a lidu obecnímu ne bez ublížení jich zdraví vydávati.“ (*Časopis českého musea*, 1864, 26)

Tak a podobně kazatelé volávali lstivým prodavačům nápojů, ale házeli hrách na stěnu. Ba i to se stalo, že kazatel ve své horlivosti vlastně více šaleb posluchačům prozradil, než sami znali. Svědectví toho poznamenal *Blahoslav* v knize o vadách kazatelů. Dí doslovně: „Slyšel jsem, že některého času šenkýřka nějaká také šla do kostela ke mši, jak obyčej. A toť kněz kázal a v svém kázání příklad nějakýž velmi potřebný, ale šenkýřce příjemný přivede. Po kázání šenkýřka vrátivši se domů, chválila kázání toho, pravieci, že jest nikdy tak užitečného kázání neslyšela. Toto pak bylo, což a pročež kněze chválila: dával kněz příklad, jak jsou lidé mnozí falešní, neupřímní a blížní své škrabí, jako prý šenkýřky, když pivo zlámají, takže ani pěny držeti nechce, tedy namydlí něco toho piva a vlejí do sudů. A takž se to pivo velmi pění. I naučila se ta šenkýřka od toho kněze z toho příkladu, jak by pivo opravovala, aby ho snáze vybytí mohla.“

Kromě všeho jiného falšovaly krčmářky nápoje také bylinami. Vyčítá totiž v staročeské divadelní hře *Kupec žebračkám*:

„Také koření kopají,
to šenkýřkám prodávají
za dosti velikou cenu
dáblík, toliku, verběnu.“

Čtenář snadno si domyslí, že všechny výčitky a hrozby neodstranily falšování piva. Plno stesků v knihách století XVIII. Vtipkuje např. kněz *Veselý* (Kázání, vyd. 1724, str. 392): „Domu kupeckému aneb šenkovnímu stává se spasení, když tam ani závaží není lehčí, ani míra není menší, ani loket kratší. Když ani *pivo není vodou křtěné*, ani víno překřtěné...“ Tu máme doklad, že název „křtít pivo“ není vymyšlen v době moderní. Není vymyšlen název ani způsob, jak jsme četnými doklady ukázali, známý odedávna u starých Čechů.

* * *

Sladovníci dopouštěli se ještě jindy šaleb než při vaření piva. Staročeský rýmovník obšírně o tom vykládá v *Hradeckém rukopisu* (vyd. Patera, 396). Takto začíná vytýkati:

„*Sladovníkóm též povědě,*
mnoho zlého do nich vědě.
Chtie brzo bohati býti,
ač se jim dá zbožie žíti;
ale když kto zle dobude,
tomuť nerado probude.
Často jim po hříechu shoří,
potomť musí býti v hoří.“

Líčí pak skladatel všelijaké šalby sladovníků, jak ošizují svoje vrstevníky:

„Tenť obyčej v sobě jmají,
 žeť neradi na to tbají,
 když jim sedlák dá trh rovný,
 vnesa obilé do sladovny,
 budeť s ním lecco mluviti
 zatiem hledá vystaviti,
 kdež by jměl *najvěčší mieru*
 V tomť ukáže svú nevěru.
 A když to obilé změří,
 on mu na tom dobře věří,
 budeť z nich slady dělati,
 chtě mnoho krošív nabrati.
 A ktož po slad (přijde) k němu,
 sladovník vystaví jemu,
 nalezna *mieru najmenší*
 a jinde schová najvěčší,
 řka: „Toť jáz беру na mú vieru,
 žeť jáz jmám spravedlnú mieru!“
 Toť sladovník dobře umie,
 ktož jemu v tom nerozumie.“

Jindy prý sladovník tajně ubírá cizího sladu a přidává na svou hromadu.
 Zevrubně líčí rýmovník v ten rozum:

„Druhét opět dvorně činí,
 řiedkýť se naň toho domní:
 Ktož mu dá obilé mnoho,
 by j' mu dělal slady z toho,
 on učiní velmi dvorně,
 ale stane se nerovně.
 Vyspa svůj slad na hromadu,
 ospe jej jako zahradu
 okolo cuzími slady,
 až k svému nebude kady.
 Znamenajž, coť činí potom,
 jáz vám najlěp poviem o tom.
 Dosáhna hřebľa dlúhého,
 nepomnie svědomie svého.
 Budeť okolo hrabati,
 k svej hromadě přitáhati;
 vezdyť hrabe, neusada,
 ažť bude hrozná hromada,
 ze všech těch hromad najvěčšie,
 jenž bieše ze všech najmenšie.
 Takt umějí falšovati,
 dobrými lidmi klatati.“

I volá na konec a vyhrožuje peklem těm, kdož se nepolepší:

„Nebožátka, ostavte se,
dluhého hřebľa zbvavte se:
pro jediné dluhé hřeblo
musí tvá duše jíti v peklo!“

II.

Spor s pražskými šenkýři pivními

Šenkýři v Starém Městě pražském dlouho vedli si nevěrně. Šálili a šidili pány „nákladníky piv vaření“. Nabrali od nich piva plno, prodali, ale – neplatili. Vznikaly hádky, vznikaly soudy. Konec konců, když už nebylo míry ani konce šalbám lstivých šenkýřů, došli si ke konci roku 1629 páni starší nákladníci piv vaření ve jménu a na místě celého počestného pořádku nákladnického na radnici a pokorně žádali za přispění pana purgmistra i pány, žádali a nemálo sobě stěžovali:¹ „kterak prý šenkýři pivní, když jim piva na ouvěrek vystavují a s nimi o ně jisté smlouvy činí, přijmouce od nich k vyšenkování bílá i ječná piva, na kteréž náklad veliký věsti a cožkoliv k té živnosti zapotřebí hotovými penězi platiti musí: když jim platili mají, divných ouskokuov, obmysluov a forteluov v tom užívají, takže za časté páni nákladníci o svy vlastní statek s nimi šenkýři se souditi přinuceni byli, a majíce za piva již stržená za sebou jich vlastní peníze, z nich náklad na soudy činiti a svou urputností a tvrdošijností až na vrch právo vedli, a když i vrchním právem přemoženi byli, zase jiných gryfův se chytili. Někteří sobě comissi místo executi jednávali, jiní přimluv u vzáctných a poctivých lidí hledali, někteří zvláště muži i do vězení se stavěli a pod tím manželky jejich předce živnost v domích pánův nákladníkův svobodně provozovali a takovým svým obmyslem některé z pánův nákladníkův do veliké škody a záhuby přivedli.“

Dále starší páni nákladníci hartusili na to zle, že mnozí opouští svá řemesla a chutě dávají se na šenkýřství, vědouce, že jim to vynese více nežli námaha při robotné práci svého bývalého řemesla. Tím však páni nákladníci doznávají újmy a škody – šenkýři zatím bohatnou a tyjí z peněz stržených za pivo nezaplacené sládkům. I žádali snažně zástupci pořádku nákladnického, „aby takoví velicí neřádové na újmu a škodu živnosti jich se roztahující ... byli přetrženi a nadepsaní šenkýři pod správu pánův starších nákladníkův piva vaření byli uvedeni“.

Páni na radnici přisvědčili stížnosti. Sami že to spatřují, kterak pivní šenkýři s pány nákladníky „tak neupřímně a nespravedlivě zachází, u nich se na sta i více dluží, jim platiti nechťi“. Vydali proto zvláštní artikule, kterými budoucně mají se

¹ Zápís o tom v knize archivu král. města Prahy, čís. 994, l. 210–212, odkudž jsou vypisována místa v uvozovkách v tomto článku.

šenkýři vždycky řídit. Artikule ty jsou pro poznání poměru mezi sládky a šenkýři staročeskými velice charakteristické. Dopodrobna laskavý čtoucí tu pozná, jak to bývalo za starých časů.

Nejdříve šlo o zamezení zlořádu, když se do pořádku šenkýřského dral každý, zejména ten, kdo nechtěl své řemeslo provozovati. Ustanoveno „předně a nejprve, aby všickni šenkýři pivní, kteříž na ten čas od pánův ouředníkův šestipanských přijati jsou, listy svého poctivého na svět zplození, jako i vejhostní, před nimi složili a ukázali, při té živnosti, jestliže se tak, jakž následující artikulové ukazují, chovati budou, byli zanecháni. Však aby jména jich páni starší nákladníci do svých register pilně poznamenali, jako také i jejich zachovací listy i vejhosty viděli a spatřili.

A kdyby budoucně kterýžkoli za šenkýře přijat býti měl, to aby se s jistým vědomím pánův nákladníkův, za kteréhož se oni přimluvíti mají, stalo. List pak jeho zachovací aby od pánův ouředníkův byl přijímán.“ O tom že již dříve bylo ustanoveno.

Volení „*starších*“ šenkýřův bylo podrobena vlivu pánů nákladníků. Zapsáno v ten rozum: „Co se pak svolení starších šenkýřův dotýče, kdyby ti koliv obnovení býti měli, poněvadž páni starší nákladníci jich nejlépe povědomi jsou, když se takoví voliti mají, tehdy aby páni starší nákladníci dvě osoby z prostředku svého do ouřadu šestipanského se dali najíti, a tu se pány ouředníky šestipanskými starší šenkýře voliti a jim povinnost společně vydali.“

Pak vydán artikul, aby se šenkýř postaral o rukojmě svého dluhu za pivo. Artikul sestaven jest opatrně. Ručiti měly za šenkýře osoby dvě. Abychom neseřfeli původního pelu s jadrné řeči staročeské, buď zde uveden onen artikul v původním znění: „Poněvadž v předním artikuli strany listův skládání jisté vyměření jest učiněno, při čemž se toho zcela a zouplna zanechává, nicméně kterýkoliv šenkýř budoucně od kteréhokoliv nákladníka pivo buď bílé, aneb ječné na ouvěrek a smlouvu bráti a za ně teprva na termíny platiti chtěl, aby při ouřadě pánův starších nákladníkův dva hodnověrné a usedlé rukojmě, že ihned po vydání a vyšenkování piv od kteréhokoliv nákladníka vzatých, beze vši vejmluvy zaplatiti chce, postaviti povinen byl.“

Následující odstavec týká se toho, že šenkýři nemají žádati nijakých darů od nákladníka. Zmínili jsme se o tom v I. článku (str. 82) a otisknuli zmíněný artikul. Který nákladník proti tomu jednal, dával šenkýři dvacátý sud anebo jiné dary, byl přísně pokutován. Pokaždé musil dáti 10 kop grošů míšenských.

Další stať, aby šenkýři piva nefalšovali ředinou apod., otisknuli jsme také v předchozí stati na str. 11.

Kromě všeho jiného dopouštěli se šenkýři podvodu asi tím způsobem, že jsouce dlužni jednomu, šli prostě k jinému a tam zase na dluh brali. Pak šidili jednoho i druhého. Tomu zabráněno artikulem pátým docela přirozeně. Zaplať, co jsi dlužen, a pak můžeš bráti pivo na dluh u jiného. Doslovně po staročesku: „Který by šenkýř spustíce se jednoho pána nákladníka od jiného piva bráti by chtěl, ten neprodleně aby dluh předešlému nákladníku zaplatil a dokavadž by nezaplatil,

žádný z nákladníkův pod pokutou vejš oznámenou jemu aby piv nevystavoval, dokudž by cedulky aneb kvitanci o spokojení prvnějšího pana věřitele svého neukazoval.“

Přesně stanoveno potom, aby vždy cena byla spravedlivě vyměřena a vyměření to aby bylo vyvěšeno na dveřích radnice. „Poněvadž prý rozdílně vedle běhu lacinosti a drahoty pivo se posazuje, páni ouředníci šestipanští s pány staršími nákladníky, zač by žejdlík aneb pintu dávatí měli, dle náležitého rozvržení jim šenkýřům sadití mají, obzvláště pak piva ječná, na ležení svařená, odkudž největší neřádkové a nařikání od lidu se dějí, podobným způsobem páni ouředníci šestipanští s pány staršími jim míry hodné a spravedlivé vydati, zač by žejdlík aneb pintu dávatí měli, sadití na potomní časy povinni budou. Kterážto míra jedna za pány ouředníky šestipanskými a druhá za staršími nákladníky zůstati má a po každém sazení piva, po čem žejdlík, pinta bílého a ječného piva se šenkovati bude, to aby na tabulce napsáno a na dveře domu rathouského přivěšeno bylo. A pokudž se u některého z šenkýřův menší aneb zfalšovaná míra našla, ten 2 kopy grošův českých pokuty do pořádku nákladnického složití povinen bude.“

To vše platí o šenkýřích domácích. Šenkýřům cizím nesměli páni nákladníci piva svěřovati. Bylo přísně určeno: „Co se pak šenkýřův cizích dotýče, poněvadž oni žádného jha spolu s zdejšími netrpí, obecních povinností nevykonávají, tomu žádnému od žádného z pánův nákladníkův piva na ležení dávatí dopuštěno pod propadnutím téhož piva býti nemá.“

V krčmách tropeny zlořády druhu rozličného, pitky nemírné, svády, rvačky apod. Proti nepočestnosti namířen sedmý artikul. Ustanoveno v ten rozum: „Žádný z šenkýřův aneb šenkýřek čeládky pro jisté osoby při šenku podezřelé, lehké, Boha i všeho studu prázdne trpěti, jim hanebných hříchů, oplzlostí, pročež Pán Bůh hrozné pomsty dopouští, přehlížeti a povolovati nemá, což se jim vysoce zapovídá, a pokudž by na kterého co tomu nejmenšího podobného uznáno bylo, ihned té a takové živnosti zbaven býti má.“

Konečně jednáno o šenkýřích židovských. Aby jejich šalby byly přetrženy, ustanoveno v osmém odstavci: „Co se židovských šenkýřů dotýče, poněvadž skrze nepovědomost jich mnozí z pánův nákladníkův k velikým škodám přicházejí, pročež aby také jmény svými v povědomost knih pořádku jich zapsáni zůstávali, obzvláště proto, že manželky jich, když který z nich z světa schází, statka a piv jim od nich svěřených účastni jsouce, divnými ouskoky registrům, vrubům a dluhům odpírají.“ Všeljaké výmluvy mají a platiti nechtí. Proto bylo zase potřeba, aby za šenkýře žida ručil jiný a sice starší židé aby se za něho přimlouvali. Teprve potom mohl žid bráti pivo od nákladníka.

Všecky oznámené artikule páni na radnici schváliti, „ratifikovati“ a povoliti ráčili, aby byly zapsány do městských knih. Tak se stalo dne 20. listopadu leta Páně 1629.

Zdalo by se, že artikule, tak přesně vyměřené, učinily konec svárům a soudům mezi pivnými šenkýři a pány nákladníky piv vaření. Není tomu tak. Znova vznikly

neshody, dobrý řád porušen a znova páni nákladníci šli na radnici pro nové vyměření artikulů. Naříkali zase, že mnozí šenkýři jsou „nevděční, fortelní a obmyslní a neradi platící osoby.“ Purkmistr a páni opět přisvědčili a vydány doplňky artikulů předešlých, aby bylo vyhověno stesku a nářku pánů nákladníků. Jaké to stesky byly a jaké pak vydané artikule, povíme dodatkem laskavým čtenářům.

Leta Páně 1633 zapisuje písař do knih staroměstských nové řády pro pivní šenkýře.¹ „Došli totiž znova páni starší nákladníci piv vaření na radnici a, jak v líčení předchozím zmínka učiněna, znova prosili za přispění. Pověděli obsírně, kterak byly vydány artykule, jak by nadjmenovaní šenkýři pivní v dobrém řádu zdržování býti mohli.“ Artikule ty však zle prý jsou vykládány, takže místo shody a pořádku děje se nepořádek horší než dříve bývalo. Šlo tu o *úředníky šestipanské*.

Počestný pořádek nákladníků piv vaření žaloval v ten rozum: „Páni ouředníci šestipanskí nad týmiž šenkýři pivními větší správu a jurisdikci sobě pokládají a osobují, týmž šenkýřům, aby jim osob pořádku šenkýřskému nepřivtělených, kteříž živnost šenku pivného vedou, poznamenaných nedávali, zbraňují, a aby k starším nákladníkům v žádných svých potřebách mimo dluhy za piva se neutíkali, zapovídají, takže tíž šenkýři pivní tou příčinou v horším než prv řádu zůstávají.“

Žádali páni nákladníci piv vaření se vši náležitou uctivostí a na místě celého pořádku nákladnického, aby z instrukcí (srovn. obsírně na str. 15 a další) první a druhý artikul napravili a je pánům starším nákladníkům a pánům ouředníkům šestipanským vysvětliti ráčili, „tak aby šenkýři pivní z správy pánův ouředníkův šestipanských, kterou sobě tak nad nima před pány staršími nákladníky jmíti pokládají, vyňati a jim starším nákladníkům vlastně pod správu a jurisdikci uvedeni býti mohli.“

Budoucně aby pivní šenkýři ve svých potřebách a obchodech byli povinni se utíkati toliko k pánům starším nákladníkům. Ustanovení toto „pro uvarování všelijakých konfusí a roztržitostí“ zevrubně pak vyloženo. Podrobnostmi nemíníme laskavého čtenáře unavovati.

Měli páni nákladníci na srdci ještě jinou věc. *Šalby šenkýřů* nepřestaly ani po vyměření artykulů roku 1629. Někteří z nich, jak žalují nákladníci, jsou osoby nevděčné. Nákladníci jsou nuceni s nimi se souditi ještě za všecku svou ochotu. „Mnozí neřádové a zjitřeni povstává a takových všech případností do tohoto artykule pro ouškoky, obmyslnost a chytrou lidskou vložití a zamezení možné není, poněvadž lidé sobě rozličnými spůsoby škodí a ubližují.“ Aby tomu konec byl učiněn, ustanoveno doslovně: „Kterýkoliv šenkýř budoucně od kteréhokoliv pána nákladníka pivo ječné na vary a na ležení, na ouvěrek a smlouvu bráti chtěl, aby při úradě pánů starších nákladníků dva hodnověrné a usedlé rukojmě, na nichž by nákladník přestal, že ihned po vydání takového piva od kteréhokoliv nákladníka vzatého, beze vši vejmluvy, ouškoku a fortelu zaplatiti chce, postaviti byl povinen

¹ Archiv král. města Prahy, čís. 994, l. 213–215.

tak, aby takoví neřádrové přestali, šenkýři pivní v hrůzi a upřímnosti k pánům nákladníkům zdržováni a páni nákladníci tak často, jakž se prve dalo, k velkým škodám přivozováni nebyli.“

Tak bylo zapsáno do staroměstské knihy dne 28. března roku 1633. Pivní šenkýři byli nuceni řídit se nově stanovenými řády, kteréž páni nákladníci pro zamezení šalby a podvodu dali si potvrditi od purkmistra a pánů na radnici.

III. Stáří českého piva

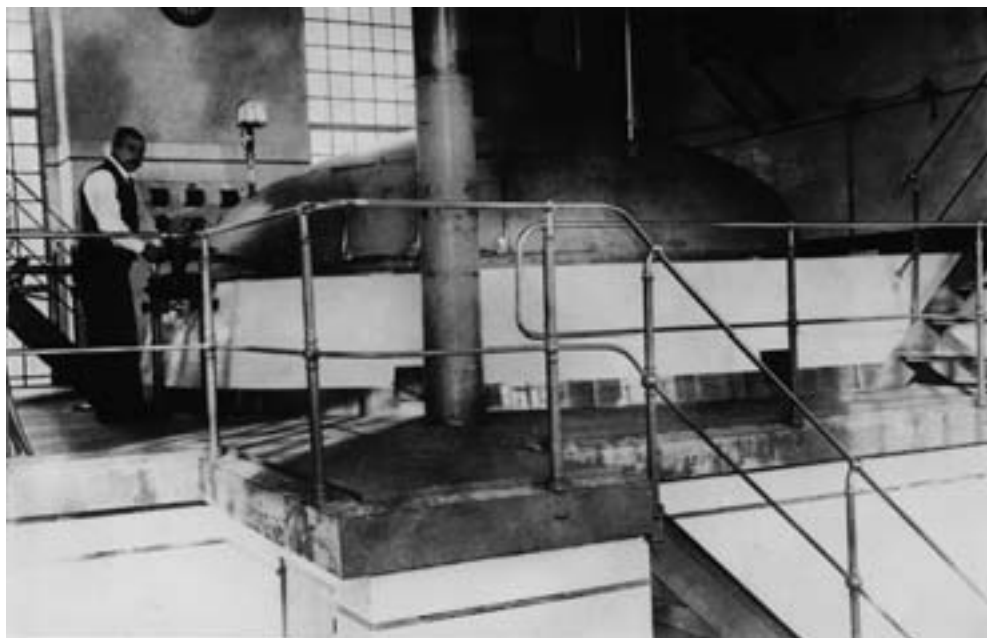
Staré zprávy o tom, že v Čechách pivo odedávna bylo vařeno, na četných místech v této řadě článkův uvedeme. Tuto chceme upozorniti zejména laskavé čtenáře odborníky, že stáří českého piva možná dokázati z dávných názvů pivovarnických. Je to najisto závažné svědectví, přibírá-li již ve století XIV. slovníkář staročeský do své snůšky slov tehdejších původní české názvy z oboru pivovarského. Názvů těch jistě nemohl si jen tak ledabyle vymysleti a z čista jasna je zapsati z rozumu vlastního. Byly tehda patrně všeobecně již známy a rozšířeny. Kolovaly po českých vlastech jako ustálené pivovarské názvy technické. Přibírá-li je již ve věku XIV. slovníkář do své sbírky, usuzujeme docela přirozeně a správně, že názvy ty jsou starší, že vznikly dříve, než je slovníkář teprve z úst souvěkých sladovníků zaznamenává mezi jiná česká slova. Je nám tudíž několik těch slov, od něho zapsaných, vzácným a bezpečným svědectvím, že české pivovarnictví sahá svým původem do dob dávných.

Názvy, o nichž tu psáno, jsou zaznamenány ve slovníku Bohemáři (*Zbírka nejdávnějších slovníkův*, str. 34) zároveň s latinskými názvy souznačnými. Jsou to jména podnes většinou dobře známá: *pivo – břečka – nákvasa – spolné – nálevka – čep – čbán – sud – slad – ozdnice – pivovár – mláto – chmel – droždíe*.

S důrazem dlužno vytknouti, že uvedené názvy nejsou názvy poněmčilé, z němčiny upravené, nýbrž názvy ryze domácí. To zasluhuje bližšího povšimnutí, zasluhuje úvahy v tom rozumu, že jsou-li to názvy domácí české, že i výroba, způsob vaření piva byl domácí, český, nikoli podle vzoru cizího, jak by tomu svědčily názvy zněmčilé. Těch tu není.

Názvy české dlouho se udržují v neporušenosti. V rozvoji časovém ovšem přibývá leckterý název cizí, ale většina starodávných jmen se udržuje.

Zajdiž s námi laskavý čtenář r. 1588 do pivovaru roudnického. Průvodcem bude nám inventář z téhož roku, uložený v *archivu třeboňském*. Stojí tu „pánve velké, káď mlátní s dvěma vobruči železnými, káď odlévací s 2 vobruči železnými“, je tu „sypnův nových i starých 23, kozlíky do hvozdu dva“, „okovy vokované“, „žokův na chmel 5, pytlův 56, povozy k spouštění piv, hubatky k odlívání piva“ atd. Vedle českých názvů setkáváme se tu však také s názvy cizími. Zapsán je totiž v inventáři „firšit novej, starej firšit“, „štychel velký“, „štychle malý 2“.

Varna pivovaru Černá Hora, historická fotografie z r. 1925

Spilka, kvasní kádě v Pivovaru Klášter, historická fotografie z období 1966–1913

Jdeme dále. Tu „v roznášce“ postaveno „kádí chmelničných 22, kádí větší 2, džberův 6, nálevky velký 2 a malý 1, cívky plechové 4“.

Z uvedených názvů, jejichž význam laskavý čtenář odborník lépe ví a zná, než pisatel těchto řádků, vysvítá, že starodávných jmen nadále užíváno bylo od staročeských sladovníků.

Podobné názvy odborné jsou zachovány v starých řádech, kde předpisováno sladovníkům, kterak mají si vésti při vaření piva. Znali Čechové rozmanité veršiky, kde rýmováno o tom, např. radí kdosi v rukopisu universitní knihovny pražské (sign. 17 D. 4, 41):

„Pivo tvé buď čisté, nezvoctilé,
dobře z pšenice dobré vařené!“

Obširnější jsou rozličná instrukcí, která dávali páni svým sladovníkům. Ukázkou tu klademe vzor podobné sladovnické instrukce, podaný od mistra Veleslavína v knize, kdež otištěny jsou dva spisy o hospodářství od Jana Brtvína z Ploskovic a Mikuláše Černobýla. Tam předpisováno, kterak majitel pivovaru má sladovníka poučiti o řádném vaření piva: „Sladovník má býti střízlivý, bedlivý, nelenivý, kterýž by slady v čas dělal, jich nepřemočoval a nepřeroštoval, a když vozdí, daremně nepálil; piva nepřereďoval ani nepřehušťoval a v spilce dobře vyhlédal. A tak ve všech těch věcech podlé řemesla a umění svého, aby se prostředně choval“ (str. 114, 115, srov. na str. 243).

V instrukci tomto opět zaznamenáno několik, tuším, rázovitých staročeských názvů sladovnických. Postačí snad již několik dokladů, kteréž otiskujeme v této stati, na potvrzenou, že české názvosloví sladovnické je prastaré. Když názvosloví je staré, přirozeně i věci, jež názvy ty označují, sahají svým původem do dob dávných. Proto jsme se dovolávali názvosloví staročeského jakožto bezpečného svědectví o stáří českého piva.

IV.

Některé zprávy o druzích českého piva

Starí Čechové rádi si zavdávali piva. Není tu potřeba uváděti výrok *Eneáše Sylvia* (potomního papeže Pia II.), jenž ve své kronice české poznamenal: „Obyvatelé Čech místo vína pijí pivo, kteréž z pšenice aneb z ječmene vaří.“ Bylo mu tedy jaksi zvláštním zjevem, že Čechové dávali přednost pivu před vínem. Máme hojně domácích svědectví, že pivo bylo oblíbeným nápojem staročeským. Píše-li *Štítný* pořekadlo: „Hlédaj, by sahaje vína, nerozlil *piva*“, je tu spolehlivý doklad, že za jeho doby ve století XIV. pivo nebylo jeho vrstevníkům věci neznámou. Podobně mistr *Jan Hus* bezděky svědčí, že pivo v krčmách bylo čepováno, prozrazuje-li o podvodné krčmářce: „Krčmářka lakomá dadúc jiesti, i káže sobě jedné *pivo* zaplatiti, v kterémžto zaplacení i ztravu i pití přesáhne.“ Také ctihodný

Chelčický potvrzuje pití piva, vyčítá-li souvěkým labužníkům, že pijí „*pivo* husté“ v radosti, v utěšení.

Doklady ty jsou poměrně dosti staré. Shodně dokazují, že pivo české bývalo se zálibou popíjeno. V následujícím všimneme si, jaké to pivo bývalo, které asi bylo proslulé a které nic.

Česká piva měla dobrou pověst. Byla vyvážena ze země. V českém vydání Münsterovy *Kosmografie* z roku 1554 na listu 463 čteme: „Piv rozličných a velmi dobrých hojnost v Čechách: totiž *pivo bílé*, velmi zdravé, kteréž člověka nerozpaluje, ale podle komplexi každého dobře živí v chladnosti. Item *pivo staré*. *Hradecké* pivo bílé mohlo před lety *hamburskému* vrovnáno býti. Staré pivo *pražské* *gdánskému* nemnoho aneb nic snad napřed dávalo; neb *gdánské* a *hamburské* nyní za nejlepší ve všem světě pokládají.“ Upravovatel *Kosmografie*, pan Zigmund z Púchova, činí narážku, že taková bývala česká piva, nyní (v polovici století XVI.) že již pozbývají své výbornosti. Aspoň píše: „Tak také *rakovnické* a jiná piva v Čechách velmi již sou zlehčena.“

Podobá se, že české pivo přesto nadále bylo chutné a proslulé. Cizinec, lékař *Guarinoni*, kterýž za doby Rudolfovy v Praze pobyl, zmiňuje se o českém pivě ve svém spisu německém (*Grewel der Verwüstung*), na str. 910 a touží na hořké pivo *rakovnické* a *slánské* a jiná prý silná piva, člověku škodlivá, ale dodává, že pivo obyčejné, vařené z ječmene a pšenice, dobře živí a sílí ty, kdož je mírně pijí.

Zajímavější jsou zprávy *Tadeáše Hájka z Hájku*, kterýž napsal latinský spisek o pivu, jeho vaření a jeho vlastnostech (spisek tento přinesl *Kvas* v překladu r. 1878), z nichž otiskujeme tuto některé zmínky o českých pivech: „*Opavští* v měsíci březnu vaří pivo a odtud nazývají jej *březňák*.“ Mimochodem tu vzpomínáme, že v staropražských knihách děje se také leckde zmínka o pivu „*březnovém*“ (*marcialis*).¹ Pivo březnovému staří Čechové přičítali zvláštní moc. Ve Slezsku bylo ho užíváno jakožto léku pro churavé.

Opavskému pivu podobá se podle Hájka *jihlavské* na Moravě a mnohá jiná piva, kteráž v království českém jsou vařena. Z nich přední místo zaujímá pivo *žatecké*, zvané „samec“. Jméno to dlouho se udržuje. V listině z roku 1619 psáno, že *Žatečtí* posílají komusi „sud *samečka*“. Čtoucí poznává, že to sud proslulého piva *žateckého*.

„Sameček *žatecký*“ byl v Praze oblíben. Abychom neunavili doklady suchopárnými, uvádíme zábavný toho doklad. Pavel Jizbický nepohodl se s kolejí Karlovou. Kdysi v srpnu r. 1603 přišel do kolleje, haněl profesory, vytasil rapír a oháněl se jím. Když mu pan probošt vzkázal, aby se spokojil, pokřikoval: „Co jsi ty prope zythus.“ List o tomto neslušném chování Pavla z Jizbice vykládá výrok jmenovaného nezbedníka: „Čímž na rozum dal, že probošt náš blíž sebe má *sameček žatecký*, kterému zythus říkají“ (*Dvorský, Paměti o školách*, 171). Je tím nepřímou napověděno, že se Pavel z Jizbice dotýkal pití výborného piva *žateckého*.

¹ Archiv král. města Prahy, čís. 993, l. 177.

Po „samci“ je podle Tadeáše Hájka slavné pivo rakovnické, pak *slanské*, potom *rokycanské*.

Také Morava honosila se dobrým pivem. Potvrzuje to *Pešina z Čechorodu* v knize *Prodromus*, vydané r. 1663, na l. a 4. Píše: „Piva rozličného jednoho než druhé lepšího, jak pšeničného, tak ječného, má Morava hojnost.“

Zmínky o českých pivech v staročeských spisech jsou obyčejně jen nahodilé. Dlužno si jich tím více vážit. Ze všech jiných zasluhuje povšimnutí zpráva *Kořínkova v Pamětech Kutnohorských* (z roku 1675). Horníci silně pivali pivo. Spotřebovali mnoho piva, tolik, že novověký čtenář se podiví. Koříněk mimo to vypsal jména rozmanitých piv, která horníkům byla přivážena. Tím se dovídáme, která piva tehda se těšila oblibě. „To horníků množství nemálo upevňuje, že za starodávna u Hory 60 pivovarů se počítalo, v nichžto pivo stále se vařilo a jedna várka druhou stíhala; ale to vše postačiti nemohlo. Pročež přespolní piva do města se voziti musila, totiž: bydžovské, brodské, chlumecké, choceňské, časlavské, jičínské, jihlavské, kouřimské, kolínské, městské pražské; na to ze Slezska svidnické a z Lužice žitavské. A to všecko ledva postačiti mohlo; nebo často bylo žaloby horního lidu slyšeti, že dostatek piva v městě není. Povídá se, že za zlatých let v Českém Brodě 52 pivovarů bývalo a že v každém z nich každého týhodne nejméně jedna várka na 20 sudů se dělala. Tomu nechce každý věřiti a táží se mnozí, jak tak mnoho piva vyšlo? Ti mají věděti, že domácí a okolní sedláci, nejvíce pak lid Horu Kuttenský, zvláště havíři, o nichž staré horské přísloví zníválo: ‚Dělníci na Horách Kuttných roboty mají do soboty a peněz do neděle.‘ Ti, ti brodským pivem hrdla svá, dolovými prachy a sazemi zaprášená, proplakovali a pivné sudy hodně sušivali. Z českobrodských pamětí taková zpráva jest, že se každotýdně přes půldruhého sta sudů piva z toho jedinkého města na Hory Kuttny vyváželo.“

Bylo již nahoře doloženo, že mezi dobrá piva patřovalo také *rakovnické*. Aby laskavý čtenář mohl si jasně představit, jak čistě a statně předkové naši popíjeli, budíž tu místo dáno zprávě o svatebním veselí pana Viléma z Rožmberka r. 1587, zapsané v rukopisu dvorní knihovny vídeňské (srov. *Památky archeologické* IX., 51). Byla to svatba hlučná, na níž kromě jiného pití bylo vypito *osm sudů* piva, a sice proslulého piva rakovnického. Bylo posíláno jako vzácný dar. Posílá např. r. 1601 radní písař v Rakovníku Šimon Žlutický mistru Mikuláši Trojillovi a Pavlovi Ambroži Pacovskému, správcům školy v Lounech, soudek piva rakovnického za dárek štědrovečerní, aby prý jeho „synek Matěj v začátcích svých na pozoru lépe zůstávati mohl“ (Dvorský, *Paměti o školách*, 308).

Sláva piva, v Rakovníce vařeného, tak se rozšířila, že v přísloví bylo o tom mluveno, jak prý jediné je pivo z Rakovníka. Jezdili pro ně z daleka a daleka. V Praze mívalo dobrý odbyt.

Také *Domažlice* honosily se pivem chutným. Aby čtoucí nám uvěřil, že si toho nevymýšlíme, podáváme tu opis dvou zajímavých listin, kde objednává v polovici století XVI. pivo domažlické vzácný odběratel – Ferdinand I. pro císaře Karla V.¹

¹ Srov. *Lumír*, 1857, str. 667.

V Bavorsku, v Augšburku pivo bavorské není mu po chuti. Píše „opatrným purkmistru a konšelům města Domažlic, věrným našim milým“, aby mu poslali rychle pivo povozem, který by jel ve dne v noci, aby tak pivo nepozbylo říznosti a pravé svoji chuti. Píše doslova takto:

„Ferdinand z Boží Milosti římský, uherský, český etc. král, infant v Hispanii, arcikníže rakouské a markrabě moravské etc. Opatrní, věrní naši milí! Věděti Vám dáváme, že k truňku císaře římského, Jeho Milosti pana bratra našeho nejmilejšího a dětí našich nejmilejších piva potřebovati ráčíme. I majíce My vědomost, že *Vy piva*

Ilustrace Mikoláše Alše z roku 1907, otištěná v časopise *Sládek*

dobrá v Domažlicích vystavujete a Nás tím fedrovati můžete, protože Vám porouchíme, milostivě žádajíc, abyste hned a beze všeho meškání dva těžké vozy *piva bílého dobrého* a příhodného naložiti a je sem do Augšpurku dnem i nocí, aby neskyselo, dovézti dali. Jestliže by pak jedni koně ustali, tedy nechť se jiní na cestě na to místo jednají, tak aby se sem co nejspíše možno, dopravilo. A My to pivo i což tak na fůry vynaložíte, hned Vám při dovezení a dodání toho piva sem zase zaplatiti poručiti rozkázati a takovou Vaši pilnost a povolnost, kteréž v tom od Vás seznáme, milostivě zpomínati ráčíme. Dán v Augšpurku, v pondělí po svatém Prokopě, léta L (1550) a království Našich římského dvacátého a jiných dvacátého čtvrtého. Ferdinand.“

Císařské rodině pivo domažlické dobře chutnalo. Svědčí tomu nová další objednávka, kdež je řeč o tom, že se pivo „líbí“. Listina zní v ten rozum:

„Ferdinand z Boží Milosti etc. etc. Opatrní, věrní naši milí! Věděti Vám dáváme, že k trunku císaře Římského Jeho Milosti pána a bratra našeho nejmilejšího a dětí Našich nejmilejších piva dobrého potřebovati ráčíme. *I poněvadž se Nám pivo Vaše dobře líbí*, protože Vás milostivě žádáme, porouchejíc, abyste Nám hned, jakž Vás toto psaní Naše dojde, tři sudy *piva bílého, dobře chmeleného*, a jeden sud čtvrtý prostějšího sem do Augšpurku po zvláštní fůře dnem i nocí na Náš náklad poslali a při tom, co za to pivo bude míti býti, tak oznámili, a co od té fůry přijde, při dodání Nám toho piva záplatu míti budete a My Vám toho milostivě zpomínati ráčíme. A teď Vám při tom list Náš otevřený na mejta a cla, na tu fůru piva svědčící, posíláme. Dán v Našem a říšském městě Augšpurku v sobotu před svatým Vavřincem, léta etc. L°, království Našich, římského dvacátého etc. Ferdinand.“

Z obou listin Ferdinandových světle, nade vši pochybu vysvítá, že pivo domažlické bylo tenkrát dobré, chutné, když bylo čepováno na tabuli císařskou.

Předkové naši byli hrdi na své dobré pivo. Byli si toho vědomi, že piva česká vyrovnají se pivům cizím, ba je předčí. V této stati uvedli jsme několik chvalořečných zpráv o pivech českých. Závěrkem budiž zvláštní usnesení z roku 1703, jež uveřejnil J. Ledr v *Dějích panství a města Nových Dvorů* (na str. 103). Je to připomenutí, aby pivo bylo vařeno bedlivě, řádně:

„Poněvadž v království tomto českém znamenitě a mnoho na tom záleží, aby piva dobrá, lidem záživná a užitečná, se vařila a vrchnosti místo užitku škodu nenesla, každý mistr pořádný se v tom přísně zavazuj, nebezpečíce se na čeládku, sám osobně ve dne i v noci k dělání sladu dohlížeti, v pivovaře kotel, kusy na kádě v čistotě míti, a vedle těchto starožitných artikulů sladovnických stále a nezměnitelně na časy budoucí pokračovati.“

Na konec přidáno nábožné napomenutí a slib, že bedlivého sládku neujde odměna na tomto i na onom světě. Laskavý čtenář pousměje se, čta nábožná slova a snad si to vezme k srdci a zatouží také po tom, aby za vaření dobrého piva dostal se do rajske blaženosti.

„Když se tak chovati budou, po vezdejších pracech odplata časná – v nebi věčná je následovati bude. – – Amen.“

V. O chase sladovnické

Nakreslíme tu neveliký obrázek o poměrech sladovnické chasy staročeské ve století XVI. Jednotlivé rysy k obrázku tomu vybíráme z knihy archivu král. města Prahy, čís. 343, l. 8 ad.

Vyměřili si staří určitě a přesně, kterak „čeled“ vésti si má, jak bude přijímána, kteraký poměr její k pánům nákladníkům piva vaření apod.

Nejdříve šlo o přijímání do služby. Byla požadována mravní zachovalost a hodnověrný svědek, osobně známý s „mládkem“, ručil zaň při vstupování do služby. Řád dí doslovně takto: „Mládcí ti aby přijímání k řemeslu od pánuov svých nebyvali než s jistotou lidí dobrých zprávu o něm aby někdo učinil tomu hospodáři, u kteréhož by býti měl buďto z přátel jeho, anebo známých, odkudž by byl, anebo nejméně thovaryši starší téhož řemesla, aby vždy známé bylo, odkud by byl, jakých lidí i zachování, rukojmě za sebe postavě. A před pány starší má s ním jíti ten hospodář, jeho přijímání vohlásiti a v knihy kázati zapsati a od toho zápisu ten mládek dáti má 1 groš a pán 1 groš míš.“

Zajímavé je další ustanovení o platu, stále zvyšovaném vždycky po roce. Na začátku prý „více mu nemá dáno býti bez příměnků od sv. Jakuba až do roka nežli II kopy míš.; pakli může níže co zjednati, to lépe – a to má v mlčení u nás hospodářů před těmi mládky býti.“

Sloužil-li mládek rok, hlásil se o službu větší, dvojnásobnou, zase ovšem beze všeho vymíňování nějakého. Tak předpisovaly artikule: „Druhého roku thovaryš k rozkázání chtěje býti, dráže a vejše nemá se jednati nežli III kopy míš., též bez příměnků pod trestáním: hospodář, kterýž by více dal, má I kopu grošů českých dáti, a thovaryš vězení do libosti pánuov starších trpěti.“

Rok druhý uplynul a tovaryš hlásil se opět o zlepšení svého postavení. Tak mu dovoloval řád: „Třetího roku chtěje sloužiti při řemesle, nemá jemu dáno více býti nežli VIII kop míš., bez příměnků, pod pokutou jednoho i druhého, svrchu psanou, pána i čeledína.“

Čtvrtého roku služba již tak rychle jako předešle, nestoupala. Chtěl-li mládek dále sloužiti, dali mu IX kop míš. Přídavků nějakých artikule opět nedovolily. Je tu zapsána narážka, že si tovaryši vyprosovali přídavkem kmenty, že „sobě vymieňovali *košile kmentové*“, tehda v kroji oblíbené. To že trpěno nebude pod pokutami již oznámenými.

Konečně se přiblížil rok pátý. „Pátého roku jsa již tovaryš dospělý a v řemesle dokonalý, u hospodářů zkušený, že statky pánuom svým, u kterejchž jest byl, dobře dělal a pilnej při hospodářství pána svého byl, tomu dáno má býti XII kop míš. a nic více žádnejch příměnků.

A ta služba každého roku toho thovaryše má zapisována býti v těch knihách, kdež se mládkové zapisovati budou; nebo pán ten, kterýž thovaryše kterého zjedná, má s ním jíti hned před starší a tu službu v knihy čelední mají sobě dáti zapsati, na čem sou se smluvili, vedle pořádku našeho zřízeného. Též od zápisu dáti mají obadva po I groši českém, jakž jest vyměřeno nahoře. Kdožby se tak nezachoval a čeledi zapisovat nedal, má dáti pokuthy svolené na sebe I kopu grošů českých. A jestliže by se jináč nalezlo při jednání, nežli by se v knihách zapsalo, má ten pán pokuthou živnosti složením trestán býti a čeledín vězením vedle vuole pánův starších.“

Ve svých službách měl se starší tovaryš i mládek chovati řádně. Měl vyhledávati toho, co pánu užitek neslo, měl zachovati to, k čemu se jest zjednal. Bez vědomí pánova nesměl odejiti ve dne ani v noci. Výmluvy jakékoli pak mu neprosněly. Kdo byl v tom shledán a postižen, že od práce odešel, seděl dva dni v šatlavě a mimo to byl povinen dáti pánům starším pokutou deset grošů českých. Který pán nebo paní to neoznámili, byli sami pokutováni a sice dvojí pokutou, jaká vyměřena byla chase.

Odešel-li starší tovaryš bez vůle hospodářovy a slad buď pšeničný, či ječný zatím byl poškozen, platil svému pánu všecku škodu a mimo to dal pánům starším 10 grošů českých. Po těchto pokutách ještě měl seděti tři dni v šatlavě a „vodtud nevycházetí bez vuole pánuov starších“.

Chasa mohla pohostiti u sebe řádného příchozího, jen když ho oznámila hospodáři. Pohostinství staročeskému i v pivovaře nebyl dán výhost. Příchozí byl vítán a poctěn jídlem, pitím. Avšak řády nedovolily pohostiti kohokoliv bez vůle pánovy. To bylo stiháno, hlavně byl-li příchozí jen lenivý povaleč. Psáno o tom: „Starší k rozkázání i mládek, kterež by povaleče v sladovně aneb v hvozďě, buď kohožkoli, by byl jeho nejmilejší přítel, bez vuole pána svého aneb paní přechovával a *jeho neb ji* ctil jídlem aneb pitím, a pán jeho aneb paní v tom ho postihli a vobvedli, budou míti vuoli toho a plnou moc takovému již jmenovanému čeledínu za to jídlo a pití vyraziti, což by bylo spravedlivého, na mzdě, penězích jejich – a to kolikrátkoli by se toho dopustil.“

Rozumí se, že bylo potřeba opatrnosti s ohněm. Proto bylo nařízeno, „aby vohně s pilností šetřili“. Ze spilek aby nečinili sobě domů šenkovních. Sudy od šenkýřek měli časně domů svozovati a hned je vypláchnouti a vymyti. Dále artikule přísně napomínají, aby se chasa varovala „nočního toulání, her, vožralství, ruffianství

nectného i oplzlého mluvení a tak což by bylo proti Pánu Buohu i dobrejm lidem“ aby zanechali.

Řády vypsané ukončeny jsou vyhrůžkou: „Toto pak snešení jest a bude tak stálé a pevné, že podle toho řádu a snešení žádným se nepromine nic, by sobě bral na pomoc, což by koli chtěl.“

Kdo se dal do služby a nedočkáje času, prostě odešel, byl trestán podle zvláštního staroměstského řádu „o čeledi služebné zběhlé“: „Starší tovaryš k rozkázání i mládek pomahač jestliže by bez hodné příčiny, zjednajíce se u pána svého do času a roku jistého, a v tom pryč by ušel a u jiného nákladníka u kohožkoli dal se zase k jinému v službu, ten trpín býti u jiného nemá, než pánuom starším má takový zběhlý v známost uveden skrze starší tovaryše býti a pakliby v Novém Městě aneb na Malé Straně se v službu dal, po něm list má psán býti a ten v službě nikdž trpín býti dotud, pokudž by se před pány staršími nepostavil a své přípovědi, k čemu jest se prve zjednal, dost neučinil i nevypravil, nemá za *dobrého* držán býti.“

O udržování pořádku ve všem všudy staral se „*mistr pivovarský*“. Vedle práce sladovnické, o kterou měli pečovati a k ní dohlížeti (sypání a kropení sladu, mytí koryt, kádí, štípání a tlučení dříví apod.) „předně a nejprve mistři pivovarští v pivovářích při svých pracech v pobožnosti a v cnosti živi býti, k tomu řečí vopzlých, kteréž by proti Pánu Buohu i také dobrejm lidem a vzláště když *ženské pohlaví* do pivováru pro mláto chodí, zanechati mají. Mistr pak maje pomahače, tolikéž ho k tomu, aby dobře na světě živ byl, vésti a napomínat má.“

Ilustrace K. L. Thůmy pro časopis *Sládek* z roku 1907

Chmelovina staročeská, jak jsme toho doklady již uvedli, byla výborná, chutná. Není potom divu, že sladovníci jsou u pramene, u sudů, načepovali si do korbele a zavdávali si, popíjeli někdy až z míry, až to hospodáři nebylo valně vhod. K sladovníkům někdy přidružili se darmochlebové a pili s nimi. Vznikaly odtud lecjaké zlořády, hlavně proto, že povaleči pak rádi a ze zvyku do pivovarů zacházeli a někdy se zde ukrývali. Konečně učiněna přítrž tomu. Sešli se páni starší nákladníků piv vaření a s dorozuměním s purkmistrem vydali přísný zákaz nemírného pití po pivovarech. Zápověď ta dí v ten rozum: „Jakož předešle skrze neřádné a nesmírné pití v pivovářích mistři a pomahačové s čeládkou obchodníka piva vaření na škodu všech spolubratruov a nákladníkuov s rozličnou sběří i stupky (tj. tuláky, zahaleči) nesmírně a mnoho piva vypíjeli a pod tím mnohé zhoubce a škůdce všeho města přechovávali a skrze to mnozí se v týchž pivovářích, právu proviníc, ukrejvali, skrze to zahalečův přibejvalo, nad čímž pan purgkmistr a páni tolikéž i páni starší i všickni spolubratři piva vaření nemalou stížnost majíce, aby se toho více na budoucí časy uvarovati mohli, takto jsou se předně páni starší i všickni nákladníci piva vaření o to ve spolek snesli a za dobré i slušné, spravedlivé mezi sebou uvážili, aby při každém varu piva bílého starého i hořkého nic více piva bílého nevypíjeli nežli za 15 grošů míš., a to i s čeládkou nákladníkovou piva vaření, totižto starším sladovníkem a mládkem, když pivo vaří.“

VI.

Štědrovečerní dárky šenkýřkám zapovídány

Dávati „štědrého večera“ je prastarý zvyk. Jako podnes, tak již za dávných dob bylo obyčejem, že vedle přátel také ti, kdož spolu měli svazky vzájemné, obchodní, dávali si před hodem vánočním dárky. Sladovníci staročestí dávali dary šenkýřkám, které od nich piva odbíraly. Darování podobné bylo tak rozšířené, že na začátku století XVI. najednou v zápisech sladovnických (kniha archivu král. města Prahy, čís. 343, l. 40) čteme o tom, kterak se sladovníci usnesli, aby budoucně bylo dočista upuštěno od podobných štědrovečerních darů. Čtoucí bezděky tu vzpomene poměrů nynějších a nynějších usnesení, že ti a ti ochodníci odběratelům darů na štědrý den dávati nebudou. Usnášeli se v týž rozum již za starých časů sladovníci, jak svědčí tento zápis:

„Buožího leta tisícího pětistého pátého stalo se svolení všeho řemesla sladovnického a obchodu toho, v outerý po svatém Mikuláši u Jana Knechta, aby žádný soused k Vánocům nedával štědrého večera nic šenkýřkám budťo kúr, anebo húscí (housek) anebo cožkoli. Pakli by se kdo toho dopustil, ten aby beze všeho odporu pánuom starším kopu grošů českých pokuty položil.“

Zapsal to písař v knihu. Psáno to bylo, ale sladovníci se tím neřídili. Když nesměli dávati dárků k Vánocům, vynahradili to šenkýřkám o Velikonocích a rozdali jim plno a plno věcí. Páni starší věc rozvážili a dospěli toho úsudku, že v onom zápisu

o štědrovečerních darech zapomenuli dodat, kterak také velikonoční dary nejsou dovoleny. Sešli se znova, porokovali, poseděli a písař napsal nové usnesení do knihy:

„Leta od narození Syna Buožího, tisícího pětistého sedmého svolení všeho řemesla sladovnického stalo se v neděli před sv. Fabianem takové v domu Jana Knechta při přítomnosti pana Víta Porybného a pana Šimona Sekery, ouředníkuov krále J. Msti, pána našeho milostivého, aby žádný soused netoliko k Vánocem, ale ani k Veliké noci kúr, vajec, dřev, koledy neb cožkoliv nedával, tím chtě sobě šenkýřku před jinými vykúpiti. Pakli by kdo přes toto svolení učinil, ten aby pánům starším do cechu kopu grošů českých pokuty položil.“

VII.

Jak sladovníci svým pánům věrnost přísahali

Bezděky jsem se zadumal a zamyslíl, pročítaje na listech knihy archivu král. města Prahy čís. 343, l. 19 ad. formule přísah poctivého pořádku sladovnického. Představil jsem si v duchu, jak před vážným shromážděním cechovním předstupují statní, bujaří sladovníci a zvučně svou přísahu odříkávají. Zdálo se mi, že písmeny na vetších listech knihy starodávné oživují a jadrná slova staročeská že poslouchám ve ctíhodném sboru pánů starších nákladníků piva vaření.

Pokynuli páni *starším mistrům a starším tovaryšům*. Tito uctivě předstupující, slíbovali věrnou službu těmito slovy, jak je písař poznamenal v oznámené již knize archivu pražského: „Přisaháme Panu Bohu, Panně Mariji i všem svatým, pánům starším nákladníkům piv vaření Starého Města pražského, nynějším i budoucím i všemu pořádku sladovnickému, že v této povinnosti, jsouce za starší mistry a tovaryše voleni, chceme předně cti a chvály Boží vyhledávati a řády, od pánův starších nám vydané, v ochraně míti, nad tím nade vším, což spravedlivého jest v řádích, upřímně s tejností toho všeho zachovajíc se v těchto věcech jak bohatému, tak chudému věrně, právě, spravedlivě činiti a co dále k naší povinnosti náleží, ve všem tom připovídáme, upřímně se chovati, toho jináče nečiniti pro přízeň i nepřízeň ani pro dary ani pro žádnú vymyšlenou věc. Tak nám toho dopomáhej Pán Buoh všemohoucí, Panna Marija i všichni svatí. Amen.“

Domluvili. Páni starší nákladníci ještě cosi mezi sebou porokovali a předstupuje *měřič chmele*, aby přísahal, že se bude chovati řádně, spravedlivě. Věrnost svou zaručuje touto obvyklou přísahou: „Přisahám Pánu Bohu, všem svatým, pánu purgmistru, pánům, pánům úředníkům úřadu šestipanského, pánům starším nákladníkům piva vaření i vsi obci Starého Města pražského, že tento úřad, kterému sem povolán, měření chmele, chci věrně, právě, upřímně vésti, k chudému i bohatému podle míry vydané a vykázané spravedlivě i povolně všelijak se chovati, lidi v platu od měření nepřetahovati a upřímnost, též spravedlnost při měření zachovávatí a toho jinak nečiniti pro přízeň ani pro nepřízeň, pro dary, ani pro žádnou jinou věc. Toho mi dopomáhej Pán Buoh všemohoucí i všickni svatí. Amen.“

Zatím již čekají *pomahači*. Byvše vyzváni, jdou před pány a říkají, jak jim písař napovídá, přísahu v ten rozum: „Přisahám Panu Bohu, Matce Boží i všem svatým a pánům starším nákladníkům piv vaření Starého Města pražského, nynějším i budoucím, i všemu pořádku sladovnickému, že v této práci pomahačské, ku které sem povolán, chci předně cti a chvály Boží vyhledávati a řádů, mně od pánů starších vydaných, v ochraně míti podle těch všech artikulí, v statutách vyměřených, spravedlivě se chovati, ničehož se takového, což v týchž statutách zbráněno jest, se neujímati aniž prodávati aniž žádnému toho nepovolovati ani přehlížeti, též se toho ničehož nedopouštěti, což by lest lidská vymysliti mohla, nýbrž ve všem tom, k čemu povolán sem, věrně, právě, upřímně a spravedlivě se chovati. Tak mi toho dopomáhej Pán Buoh Všemohoucí, Matka Boží i všickni svatí. Amen.“

Jsou na řadě *starší šrotýři*, kteří piva skládali a do sklepů pouštěli, aby slavně slibovali, že ve svém zaměstnání chtí býti poctiví a spravedliví. Bylo dáno znamení, aby podle formule, kterou jim písař diktoval, přísahali takto: „Přisáháme Pánu Buohu všemohoucímu, Panně Mariji, panu purgmistru a radě, pánuom starším nákladníkům a jich všem spolubratřím pořádku sladovnického i vší obci Starého Města pražského v těch pracích, v kterých jsme za starší šrotýře voleni, že se volně a spravedlivě chovati a posluhovati chceme a budeme, jak bohatému, tak chudému upřímně a spravedlivě posluhovati chceme a to nečiníce pro přízeň ani pro nepřízeň ani pro nižádné dary. Toho nám dopomáhej Pán Buoh všemohoucí i všickni světí. Amen.“

Nyní došlo také na *písaře*. Povstává a rovněž slovy podobnými slibuje, že povinnosti sobě svěřené chce správně plniti. Směle předstupuje a ukloniv se, pevným hlasem začíná: „Přisahám Pánu Buohu, pánům starším i všemu cechu a pořádku sladovnickému, že v tomto řádu písařství chci předkem cti a chvály Buoží hledati, při spisování při a orteluo, svědomí, přijímání lidských spravedlností věrnost, upřímnost a tejnost zachovati, jak bohatému, tak chudému věrně a právě a spravedlivě činiti a což dále k tomu úřadu písařství náleží, ve všem se v tom náležitě a spravedlivě i také poslušenství pánuom starším připovídám zachovati, toho jináč nečiníti pro přízeň ani pro nepřízeň, pro dary ani pro žádnou věc v světě vymyšlenou. Toho mně dopomáhej Pán Buoh i všickni světí. Amen.“

Konečně je tu ještě *služebník pánů starších*. Předpisoval řád, aby také přísahal. Písař, kterýž zatím již zase zaujal svoje místo, předříkává: „Přisáhám Pánu Buohu všemohoucímu, Matce Boží i všem svatým a pánuom starším nákladníkům nynějším i budoucím i všemu pořádku sladovnickému, že v tomto služebnictví a povinnosti při témž právu a pořádku Starého Města pražského věrnost a tejnost, poslušnost zachovati, jak bohatému, tak chudému věrně a spravedlivě posluhovati i ve všem poslušně chovati chci, toho jinak nečiníc pro přízeň ani pro nepřízeň ani pro dary ani pro žádnou jinou vymyšlenou věc. Tak mi toho dopomáhej Pán Buoh všemohoucí na věky požehnaný. Amen.“

Tím ukončen vážný obřad přísahání sladovnické chasy. Páni starší nákladníci poněmáhlu se rozcházejí. Sladovníci pak oslavují vesele dnešní den, zavdávajíce si dobré staročeské chmeloviny.

Dávno již tomu, přes tři sta roků, kdy způsobem vyličeným slibovali sladovníci přísahou slavnostní věrnou službu svým pánům. Dávno již je tomu, kdy písař formule ony zapisoval do knihy. Čtoucímu dnes řada obrazů táhne myslí. Mně se aspoň zdálo, když jsem si živě představil ony obřady, že vidím před sebou mužné postavy staročeských sladovníků, že slyším jejich hovor, jejich sliby a – – tak vznikl tento obrázek.

VIII. List za vyučenou¹

Laskavým čtenářům snad se zavděčím ukázkou, kterak ve století XVI. dával počestný pořádek sladovnický za vyučenou.

Po dlouhých oklikách a úradě byl odevzdán vyučenci list v tenhle rozum sepsaný: „My starší pořádku a obchodu sladovnického v Starém Městě pražském známo činíme tímto naším listem obecně přede všemi, kdež čten nebo čtúci slyšán bude, zvláště pak slovným pánuom starším sladovníkuom a nákladníkuom i jiným všem, kteříž toho obchodu piva vaření požívají, služby naše bratrské s pozdravením a s vinšováním všeho dobrého od Pána Buoha všemohoucího vzkazující, oznamujujeme a na vědomí dáváme, že jest před nás předstoupil slovný pan ..., měštěnin Starého Města pražského, spolubratr náš s ..., synem ... z města (např.) Nového Jitčína, listu tohoto ukazatelem a jinejmi pány a přátely svými, lidmi dobře zachovalými a víryhodnými, seznávaje, kterak dotčený ..., pokudž jest u něho za čeledína a mládka uče se řemeslu sladovnickému, zjednán byl, že jest se dobře, ctně, chvalitebně a věrně, jakož na dobrého člověka sluší, choval a řemeslu svému pilně se učil i vyučil, kterémuž dotčený pan ... za pořádné vyučení dal, žádaje nás, abychom takové vysvědčení o dobrém a věrném jeho ... v učení chování, též pořádnému vyučení vyslyšíce, jistotu toho jemu pod pečetí naší vydali. Kdež my takové vysvědčení o dobrém poctivejm dotčeného ..., pokudž jest v učení byl, chování a pořádnému vyučení slyšíce a jakož často psaného pana ..., tak také jiných pánuov a přátel žádosti i zaň přímluvy nemálo sobě vážíce, v tento list náš uvéstí a vepsati i ku potřebě jeho jemu pod pečetí naší vydati jsme poručili. Protož všech vuobec i jednoho každého obzvláště žádáme, kdežby se zajdouc dotčený ... koli po své živnosti jda obrátil a ji mezi vámi provozovati chtěl, mezi sebe přijmouce, naň laskaví a ve všem dobrém a náležitém fedrovati budete, učiníc to pro nás, pro jeho ctně, dobré a chvalitebné chování i také pro naši tuto přímluvu a v podobné věci volnú odměnu. Datum ve středu před sv. Jakubem, leta Páně...“

Kopie tohoto listu vepsána je v citované knize archivu královského města Prahy na l. 25. Je zajímavé čísti, jak staří vedle vysvědčení dobrého pečují o vyučence, aby byl pak, hledaje práce ve světě, vlídně všude přijat a vítán, moha se vykázati listem za vyučenou, jak jej tehda cechovní mrav a řád zákonitý předpisoval. Laskavým čtenářům najisto se zalíbí jadrná mluva staročeského listu cechovního.

¹ List za vyučenou z počátku 18. století přinesli jsme v *Kvasu*, roč. 1884, str. 465.

Historické pohlednice města Plzně s pivní tematikou (www.historicke-foto.cz)

IX. Pijanský závod

Staří rádi popíjeli „o základ“, kdo více vypije. Připíjel druh druhu; komu přispito, musil „splniti“, tj. vypítí. Vítězem byl, kdo své spolubratry z mokré čtvrti přemohl – pivem. Často z návodu bylo použito při pitce lsti, aby ten a ten zpít nadobro, aby se mu pak vysmáli. Připíjeli mu o překot. Cosi podobného přihodilo se na začátku století XVII. v Jindřichově Hradci. Spikli se někteří měšťané, že opijí pana *Buriana Braumhouzského*, osobu známou z historie minulosti Jindřichova Hradce. Pan Burian statně spiklencům odolal, překonal je. Co mu chystali, přichystali sobě. Byli nadobro zmoženi pitím. Složeno o tom rýmování zvláštní. Laskavostí hr. archiváře jindřichohradeckého, p. Tischera, byl jsem upozorněn na rýmování ono a vypsals jsem si je z jeho zápisků. Neváhám je tu otisknouti, aby čtoucí poznali, jaké pitky tehda bývaly, jak sobě staří připíjeli, jakých úsloví při tom užívali. Vše to líčeno hovořivou staročeštinou. Snadno si domyslíme, že to, co rýmování popisuje, i jindy a jinde se přiházivalo. Rýmování podává laskavým čtenářům zajímavý obrázek o staročeském závodě pijanském:

„Pan primas města Jindřichova Hradce
též s některými sousedy na krátce,
chtíc *utopit* Burjana Bramhouzského,
usilovali skutkem dovésti toho,
jak by ho nejprv do těsna dostali,
aby jej hned navrch pitím přemohli.
K Pavlovi Mautnerovi jej dostavše,
šest jich bylo, všickni se shloučivše,
myslili, jak by se nad ním pomstili,
a tu hanbu z sebe na něj vstrčili,
zvlášť když pravíval, že je všecky ztopí,
a často pobízíval na kopí.“

Skladatel rýmování přirovnává závod pijanský bitvě, kde zápasníci proti sobě bojují. Tím dlužno vysvětliti jeho obrazné líčení, jak měšťané „stříleli“ a jak jim Bramhouzský odolal, ba je překonal pitím, „ranil“:

„Tu hned pan hospodář se vydařil,
s pozlaceným koflíkem se vypařil,
dal jim Burjanovi tuze v hlavu štos,
až by byl brzo sám upadl na nos;
jiní pak jako z švihovek stříleli,
že jej přemohou, tu naději měli,
ale Burjan pak statečně se bránil,
až jich tu hned několik dobře ranil.
V tom potýkání pan Bonet vyskočil
a ku panu hospodáři přikročil,

vyžádal sobě dvě velké sklenice,
 obšírné, dlouhé co tyčka z chmelnice,
 chtěl dank obdržet, jednu vypil douškem,
 připil Burjanovi do čela s ouškem.
 Druhou chtěl pít, užíval rekovství,
 ale co chtěl mít, nemohl dovést,
 nýbrž se sám urazil v hlavu čistě,
 že hned nevěděl, na kterém jest místě,
 nebo Burjan tak statečně bojoval
 a všem napořád, jak sluší, splňoval,
 až z nich někteří bojíce se strachu,
 běželi odtud pryč, rovně jako z hrachu.“

Druh za druhem odstupoval z pijanského kolbiště, vzdávaje se zápasu. Jen Bramhouzský rekovně dále závodil, všem „splňoval“, když mu připíjeli. Někteří potajmu odcházeli, vědouce, že chystané „ztopení“ pana Bramhouzského se nevydaří; jiní byli tak zpiti, že pozbyli rozumu:

„Zvlášť pan Martin Pour, ten se ihned ztratil,
 máje dost v hlavě, zase se nevrátil
 ještě nad Burjanem neměl zraditi,
 nýbrž měl s ním zlé i dobré trpěti,
 protože jest s ním tu mezi ně přišel –
 a on pak rovně jako jiní ušel.
 Pan hospodář máje hosti těšiti,
 jsa uražen v hlavu, musel poodjiti.
 Ten nejprv s koflíkem udělal šarvátku,
 ale jsa silou Burjana přestrašen,
 nesměl zas na plac, byl ho raději prázen,
 nebo již prve jeho udatnosti
 zkusil nemálo, máje v hlavě dosti.“

Pan primas popíjel, až už nemohl. Rozum měl tak pomatený pivem, že neznal nikoho. Aby ušel další hanbě, poradil se s Vaňkem, zmizel. Skladatel vtípkuje, že snad ho odnesli. Podobně dělo se jiným měšťanům. Dokud mohli, závodili s Bramhouzským, chlubili se, žertovali, ale pak odolati nemohouce prchali zbažele z bojiště:

„Pan primas vyhlédal co okoun smažený,
 od velkého truňku tak jsa přemožený,
 jako by byl vtržen do třetího nebe,
 neznajíc žádného, snad ani sám sebe.
 Vidouce nezbytí, nevím, kde se poděl
 a šel-li pěšky čili jest snad odjel.
 Paklit sou ho odnesli, o tom já nevím nic,
 kdyby chtěl povědít, to on ví nejlíp sic.“

Abraham po vlasku počal dedkovati,
a mnoho se v službách svých zakazovati.
Snad u paní vdovy býti se domníval,
jako náká panna, tak sobě počínal.
Užíval po vlasku pasalamánů,
domníval se, tuším, že jest v svém krámu,
nebo snad že měří na lokty tkanice;
majíce před sebou hned čtyři sklenice,
nevěděl, kterou má prvé píti,
a snad nemohl – i musel odejíti.“

Soused Tobiáš notně se podnapil, dal se na dlouhé řeči, mluvil jako advokát, prokurátor – jenomže to dlouho netrvalo. Po marném závodu musil ustoupiti, jíti „za šraňk“ závodistiě, jíti domů:

„Tobiáš – ten si hrdinsky počínal,
nebo mnohých fortelův užíval.
Dal se v mluvení, jazyk na berle chodil,
byl by se tehdáž za prokuratora hodil.
Naposledy zůstal, počal hrubě píti,
až vida nezbytí, musel též odjíti;
nebo Burjanovi z té hrubé sklenice
připíjel, až již právě nemohl více.
Ačkoliv sice chtěl obdržeti dank,
ale však musel i on též *za šraňk*.“

Zápasníci vzdali se boje. Bramhouzský zvítězil. Chtěl prý ještě připíjeti, ale už nebylo komu. Obdržel „dank“, vyhrál nade všemi. Skladatel zakončuje svoje rýmování:

„A tak hned všickni ti páni napořád
museli zachovat starobylý řád,
znajíc to, že jsou hrubě trunkem obtíženi,
lezli od Mautnera jak mouchy ztopeny,
jsouce od Burjana přemoženi tak,
obrátili jsou se jeden každý spat;
nebo Burjan jsa rozumu zdravého
a požívajíc ještě vždy smyslu svého,
chtělo mu se teprva nejvíc píti,
ale když nebylo komu připíti,
tomu, kterýž by mu jí chtěl splniti,
také jest potom svou cestou odešel,
ale však vítězství a dank obdržel.“

X.

Jak se má pít, aby šlo k duhu

Zajímavou radu, která dlužno jísti a pít, aby krmě i nápoj dobře tělu prospěly, zapsal kdosi v rukopisu universitní knihovny pražské, sign. 7914. Přizpůsobíme-li jeho radu pítí piva, potřeba vésti si takto:

„Chceš-li, aby ti víno (nebo pivo), kteréž piješ, ke zdraví přišlo, máš siest za svůj stul s dobru myslí, svléka s myslí své hněv, tesknost, zlé neb těžké myšlenie a máš pít v dobré myslí; neb častokrát přihází se, když pije člověk ve zlé myslí, v hněvě a v zármutku, v tesknosti, souže v tom mysl svú, že dobré pivo ve zlé jemu se obrátie, muož tak býti, že jako v jed se člověku obrátí, jako zase v dobré myslí, v utěšení, a u veselí, že zlé krmě a jedovaté neuškodie. Protož někdy velicí lidé a znamenití z naučení múdrých měli sú hudce a utěšenie při svém stolu aneb k sedanie k stolu – nebo hudba dobrá převelmi mysl těšie a svobodnú ode všeho těžkého myšlenie, od hněvu a tesknosti činie.“

XI.

„Pivali jsou staří, pijme my taky“

Spisovatel knihy *Drak apokalyptický*, vydané r. 1642, líčí na str. 198 ad., jak se pijáci piva vymlouvají, proč tolik korbělů „vysušují“. Popíjeli prý blahé paměti předkové, zavadával si chmeloviny praděd, jeho příkladem horlivě se řídil děd – pili staří, pijí lidé nynější a budou pít, až nynější pijáci v hrobě budou pochováni, jejich děti a tak dále. Říkávají prý: „To bylo před námi, jest mezi námi i bude po nás!“ Skladatel zapsal staročeský popěvek pijanský. Zanotila pijanská společnost:

„Opilci před námi byli,
za předešlých předkův pili.
Náš děd, praděd sloul *Nalívka*,
prapraděd nazván *Dolívka*.
Naši stateční předkové,
notní v bokálu rekové,
pivo do sebe vlévali,
málo na zem rozlévali,
muži zjevně při sklenici,
ženy u čepu v pivnici.
Pana otce, paní matku
soused s sebou bral na fatku.
Vydaří se i potomek,
bude Bachusa holomek.
Nepadá podál od stromu
jablko, synu, věř tomu. – –
Bryndes mládku, dej hubatku...“

Hubatka, veliký korběl piva byl přinesen a zpěváci se posilňovali.

XII.

Spor mezi pány sladovníky a bečváři

Hartusili ve druhé polovici století XVI. sladovníci na bečváře a zle žalovali bečváři na sladovníky. Druh vyčítal druhu, že jej šidí. Sladovníci bečvářům vytýkali, že nádob dobrých, podle míry upravených jim nerobí. Bečváři nařikali, že platu mnoho za práci nemají. Tak se hašteřili spolu dlouho. Konečně došlo ku vzájemnému dorozumění léta 1563, jak se o tom dozvídáme z knihy zápisův o poctivém řemesle sladovnickém, často již tu citované, v archivu města Prahy, l. 169 až 170. Zapsána tu doslova „smlouva mezi pány staršími sladovníky a staršími bečváři“.

Zní v tenhle rozum: „Jakož jest nesnáz a rozeprě vznikla mezi pány staršími a mistry poctivého řemesla bečvářského se strany jedné a pány staršími a mistry též poctivého obchodu sladovnického strany druhé a což sou sobě jedni do druhých stěžovali, to jsou obojí v suplikacích svých sepsané panu purgkmistru a pánuom do raddy podali – kdež pak o tu všecku nesnáz jsouc od pana purgkmistra, pánuov na smlouvu přátelskou podání, skrze pány k tomu z raddy vydané, zejména pana Jiříka z Ottersdorfu a pana Adama Horkého jsou přátelsky smluvení a porovnání takto:

Předkem z strany věrteluov, kteréž se k nalívání bílého piva dělají, ty oni mistři bečvářští po XII. gr. míš. jim sladovníkuom a nic dráže dávati mají, a kdyžby potřeba kázala, desky k týmž věrteluom po III. den. malejch vsazovati.“

Vznikaly také nemalé sváry, pokud se týkalo prodeje obručů. Bylo potřeba přesně stanoviti cenu: „Item jednu kopu obručuov svidnických za XVIII gr. míš.; obručuov pak věrtelních jednu kopu po IX gr. míš. dávati mají. A na třiceti kopách jednu kopu obručuov aneb na jednu kopu dvě obruče aby přidávali... a zase sladovníci jim bečvářuom hotovými penězi aneb jak se mezi sebou smluví a srovnají, aby platili.“

Šlo mezi jiným o to, aby nádoby vyhověly nařízené míře, aby snad nebývaly větší nebo zase menší, než kázal zákonitý řád: „Při tom i to oznámeno a mezi obojí stranou zavříno, aby mistři bečvářští věrtel a sudů ani větších ani menších nedělali, ale mírné podle starobylého nařízení a míry jim sladovníkuom vystavovali. Pakli by kterýž z sladovníkuov menší věrtel pod způsobem nalévání řítkého piva

Rampa pro nakládání sudů v Pivovaru Klášter v roce 1906

Bednáři Pivovaru Klášter v roce 1906

vystavoval aneb jim bečvářuom k opravování a pobíjení dal, to oni na pány starší sladovníky mají vznésti a ten každý, na kohož by to shledáno bylo, skutečně podle starého vyměření trestán býti má.“

Tak posléze spor mezi sladovníky a bečváři ukončen.

XIII.

Rozepře o vaření piva ječného

Léta Páně 1589 roznesla se po městech pražských nová, překvapující zvěst. Sladovníci udiveni vyprávěli si na potkanou, že si umínili páni starší nákladníci piv vaření omeziti várky piva ječného. Bylo o tom uvažováno, brali to na přetřes i měšťané nesladovníci, hovořili o tom v domech šenkovních při korbelu. Leckdo s tím souhlasil, leckdo nesouhlasil. Nesouhlasili zejména ti, kdož hojně várky piva ječného vařili a dobrý výtěžek z toho do svého sáčku ukládali. Což jim toho výtěžku páni starší nepřejí? Proč pak omezují svobodu poctivého řemesla, obchodu sladovnického? Rozumnější kuli zatím v hlavě záměry, kterak dlužno se proti tomu ohraditi. Bude snad dobře oznámiti uctívou stížnost panu purkmistrovi, pánům. S tím nesouhlasili ti, kdož chtěli opatrněji věc provésti. Byla tajná schůzka, do které přišlo několik sladovníků a mimo to několik vdov po sladovnicích. Tuze mnoho jich všech dohromady nebylo. Po živém rokování rozhodnuto, že nepodají stížnosti purkmistrovi a pánům, nýbrž s pokornou prosbou obrátí se přímo na komoru, na pány rady zřízené komory JMCské v království Českém, za milostivou ochranu. Dlouho ještě rokovali a skládali svůj list stížný.

Brzy potom dodán byl komoře přípis tohoto rozumu: „Vaše Milost, vysoce urození páni, páni nám milostivě a laskavě přízniví. Na Vaši Milost poníženě vznášíme, kterak tyto dni pomínulé páni starší nákladníci piv vaření obeslavše všechny, kteří obchod vaření piv v Starém Městě pražském provozují, na tom jsou se snesli, *aby žádný piv ječných v roce vařiti nemohl, než dvadcti varův*, vzavše sobě za příčinu, že to pro potřebnější nákladníky činí, aby i oni živnost jmíti mohli.“

Odjakživa bylo vaření piva ječného dovoleno, snad co Praha Prahou stojí a z čista jasna páni starší si dovolují to zapovídati. Z toho vane jen závist, že Bůh uděluje některým požehnání. Tak sestavili páni mistři stížnost: „I VMstem oznámiti můžeme, že piva ječná od některého sta leth aneb snad od založení Prahy jak možnější, tak i potřebnější, což jest kdo odbýti mohl, vařiti dal, toho jest se jak bohatým, tak i chudým nikda nehájilo a v té svobodě jsme všickni zůstávali až posavad. Nynější pak páni starší nepřejíce některým požehnání Božího, že můžeme zimního času nětco více, než v letě svařiti, svobodu zkaziti chtějí, za příčinou chudých spolubratří (ač i my bohati nejsme), jako by tu jim nětco mohlo zpomoženo býti, kdybychme my nic nevařili, ješto nám se vidí, že spolubratřím našim tou příčinou žádné platnosti neponese; nebo v toto draho někteří spolubratří se nacházejí, že ani jednoho sladu ječného a někteří ani pšenice na sladovně nemají, z čeho pak pivo

vařiti a posudný JMsti Císařský dávati budou? A protož my v tom nic neuznáváme než samou nepřízeň, když Pán Bůh ráčí komu požehnati a hodného piva že naváří a vybude, lidé závistiví toho jemu nepřejí.“

Páni mistři dobře věc promysleli. Vložili ve stížnost důvody takové, že komora bezděky jejich pravdivosti přisvědčila. Což prý o jejich stateček (podotýkají mistři v listu), přijdou na mizinu – ale potřeba uvážiti něco jiného. Až na mizinu přijdou, jak budou dávati JMsti Císařské posudné? To je pádný důvod. Z měšce prázdného, ochuzeného neslýchaným nařízením starších nákladníků piva vaření, bude prý nesnadno tolik posudného odváděti jako posavad odváděli. To všecko zavíná nově vydaný řád. To aby uvážila komora zrale, že tím ubude příjmu. Vykládají mistři takto:

„I, milostiví páni, kdyby mělo tak podle jich nového a neslýchaného snešení býti, tehdy my, kteří jsme v zadnějších ulicích, museli bychme na živnostech svých velikou škodu a újmu vzíti a JMsti Císařské, pánu, pánu našemu nejmilostivějšímu, na posudní mnoho ujíti by muselo; nebo my, kteří taková piva do jiných měst vystavujeme, kdybychom početh varův, kderý páni starší tohoto roku uložili, vyvařili, a přespolní lidé, kderý taková piva od nás berou, majíce nedostatek veliký techto časů v víních, do jiných měst by se obrátili a nemajíce my co šenkovati a vystavovati, domy své museli bychom zavřítí a tak naše obživení s manželkami našimi i s dítkami, ač dosti s prací i s posudním, kteráž JMsti Císařské z takových piv od nás se dáva, musely by zahynouti. I VMst, milostiví páni, se vši uctivostí žádáme, že na místě JMsti Císařské o tom své milostivé poručení pánuům starším nákladníkům učiniti ráčíte, aby nám v našich živnostech a starobylých měšťanských svobodách překážky nečinili, tak aby skrze jejich vymyšlené nové řády JMsti Císařské škoda a újma na posudném nebyla; nebo když budou dobrá a hodná piva vařiti, tehdy taky budou motci jich vybývati a tudy JM. Císařské pánu svému platnost ukáží, jakož předkové naši to slovo jměli, že pražská piva hodná a dobrá sou vařivali, a tak dobrých piv vařením mnohé várky sou činili, že i do jiných měst a zemí jsou je odsílali. V tom ve všem VMstem k spravedlivé ochraně poručena se činíme. VMstí v službách hotoví...“ (Podpisy.)

Páni v komoře nevěděli si jiné rady, než že stížnost, jak jsme ji tu otisknuli, poslali purkmistrovi a radě Starého Města s prosbou, aby podali o tom svoje dobrozdání a popsali, co se děje v řemesle sladovnickém.

Písař oznamoval radě městské takto: „Slovutné poctivosti pánuom purgmistru a raddě Starého Města pražského, přátelům našim milým. Slovutné poctivosti, páni Pražané, přátelé naši milí. Co sobě někteří nákladníci piv vaření v Starém Městě pražském do starších nákladníkův, že by jim ječných piv vařiti zbraňovali a s nimi nětco nového, prve nebývalého, jakž na škodu jich živnosti, tak i důchodu JMsti Císařský začítí chtěli, stěžují a za jaké v tom opatření prosí, tomu s příležití supplikací jich šířeji porozumíte. Protož ukazuje toho JMsti Císařské potřeba, z kderéz vám jménem JMsti poroučíme, abyste se na to ihned s pilností vypytlí a jak to najdete, zprávu vaši s odesláním zase supplikací jich nám na komoru učiniti nemeškali. A na tom JMsti Císařské jistú vůli naplníte.“

Stížnost mistrů sladovníků bodla do živého. Páni starší nákladníci zle zuřili proto, že na ně byla podána. Nastalo vzájemné jednání a dlouho se pře protáhla.

Páni starší nákladníci přečetli list a přílohy, které jim poslali na žádost pánů z komory purkmistr a páni. V listu byli vyzýváni, aby prohlásili, co se to děje, proč a odkud onen nářek i stížnost. To pány nákladníky piva vaření rozmrzelo. Rozmrzelo a popudilo, že odpověděli rozvláčně. Čtoucí představiž si laskavě vážné, ctíhodné pány nákladníky, jak se sešli, oděni jsouce vedle jiného v kožiších a šubách staročeských, bohatě lemovaných, jak ostře posuzovali činnost oněch žadatelů, jak s hněvem se o nich rozhovořili, sobě příkyvovali a na konec o odpovědi se dohodli.

Odpověď jejich je dlouhá. Z ní vane všeka popudlivost, rozhořčenost. Přimíseno do ní i leckde peprné zrnko štiplavosti, vyčítavé. Při tom všem zahrávají si páni nákladníci na uražené pány, kteří od svých podřízených spolubratří byli potupeni takovou žalobou, takovým obviněním.

Po obvyklém oslovení a úvodě odpovídají páni starší:

„Ráčili jste nám podati připsání JMstí JMCské pánův radd zřízené komory v království Českém na supplikací p. Jana Wodhaje, spoluraddního VMstí, Simeona syna, ujce a některých krevních přátel jeho a jinejch k němu s vdovami přimíšených, jako by nad nimi vrchnost neb správu od někoho sobě poručenou měl, se vztahující, v kteréžto supplikací, s potupou VMstí jakožto vrchnosti své poběhše, JMstem pánům nevinně nás obouzeti a zoškliviti, beze vší příčiny od nás jim dané, se pokusili, jako bychom my dnův pominulejch svolavše spolu všechny bratří, kteříž obchodu piva vaření požívají, v Starém Městě pražském, na vyprázdnění svobody jejich, kderěz by od mnoha seth leth a snad od založení Prahy požívali (an se hrubě dávno zrodili a otcové jejich, kdo sou byli a jak se do měst pražských dostali, není nám některým neznámé), kdo by co a jak mnoho chtěl ječného piva do roka svařiti, to že bez počtu mohl svobodně vykonati a my jim tu svobodu novějm, neslejchanejm a nikda nebejvalejm nařízením dvadctí varův v roce k svaření měli přetrhnouti, tudy domy jich k zavření a obživení s manželkami i dětmi jejich nepřejíce jim Božího požehnání z pouhé závisti skaziti a k záhubě je přivesti, důchod pak JMCské pána, pána nás všech nejmilostivějšího svým předsevzetím zmenšiti, při tom velebic statky své, jinejch statky neb piva žádného v tom nešanujíc, utrhavě tupí a chudými, potřebnými spolubratřími, jenž na tom, což jim Pán Bůh z milosti své propůjčuje, mile přestávají, pohrdají, je za nic pokládajíce – což jejich ta supplikací bez pravdy smyšlená, proti vší křesťanské i bratrské svornosti a lásce, také i dobrému svědomí setkaná, to v sobě šíře obsahujíc, zavírá.“

S rozhořčením odsuzují jednání „supplikantů“. Na srdce že jim nevstoupilo a toho prý se nenadáli, že pan Jan Vodhaj na sklonku svého věku a takořka pospíchaje ku hrobu na stará kolena zpronevěří se zásadám, zvyklostem a řádům sboru nákladníků piva vaření, řádům, kterých se dříve vždycky přidržoval a jich zastával. Připletl skladatel odpovědi do listu i vyhrůžku. Pan Vodhaj prý dobře zná, jaké zvyklosti i pokuty ten pořádek v sobě nese a zná prý dále, „vejteční i vejstupní čím se skrocejí“. Špatně koná svoje povinnosti měšťanské. Má dobré velebiti, zlé tupiti,

což by k nevole, nesnázím a k rozdvojení příčinu dávalo, má pleniti. Tak se páni starší nadáli. Avšak jich naděje zmýlená nazpět se jim obrátila. Pan Vodhaj chybil a k tomu ještě jiné svedl, kteří to snad „bez paměti a zdravého uvážení“ učinili. Žalovali s ním nedůvodně a neprávě. Že tomu tak, obšírně páni starší dokazují. Snaží se dovoditi, že jich usnesení není nové, nebývalé, že je od let mnoha dobře známé. Dovolávají se starých zápisův a paměti spolkových, „kterak předkové naši s pomocí Boží, s dobrým, zdravým rozmyslem a raddou předkův JMsti i potvrzením to jsou o vaření piva bílého nařídili a jak by tu živnost v nově do pořádku přijati, po tom i jiní starožitnější, naposledy všickni vůbec provozovati měli, na konec to jsou mezi sebou zavřeli, aby žádnéj z nákladníkův do týhodne mimo a přes jeden var piva bílého nižádným vymejšleným způsobem ani fortelem, pro rovnost a spomožení potřebnějších spolubratři vařiti nedal. To po dnešní den všickni držíme, schvalujeme a svatou věc býti vyhlašujeme; nebo jedni druhých tady vespolek jha takto neseme, komu se v tom téhodni piva nedostane, od těch, jenž jim zbejvá, pomáháme, jiné dohazujeme i někdeří od nich za hotové peníze, také na ouvěrek béřeme a tou takovou dobrotivostí i bohobojností (neb Pán Bůh svornost bratrskou miluje) jak možnější, tak i nedostatečnější, ač s mnohými bídami a těžkostmi vedle sebe také manželky i dítky naše do vůle Boží živíme, a kdyby nad tímto řádem ruka držána nebyla, jak by ovce před vlky ostaly, a chudší k živnosti přicházeti mohli, každěj souditi může.“

Vysvítá z ukázky odpovědi pánů starších nákladníků, že řádně byli popuzeni proti supplikantům. Jedovatě jim vyčítají, čeho se dopustili. Pro zmírnění sem tam mihne se náboženská nebo mravoučná úvaha, pořekadlo – ale z celkového znění patrnó zástí a uražení. Snaží se věcnými důvody oprítí omluvu onu. Dokazují dále:

„Podobně též předkové naši, ne jakž supplikanti nebejvalou a neslejšchanou věc býti praví, i o ječnejch pivích před padesáti vosmi lethy dobré nařízení učinili, aby žádnéj více nad deseth varův ječného piva v jednom roce nevařil. To jest v pravdě tak, takového nařízení z knih pořádku našeho příležející přípis pod literou A VMstem předkládáme.“

Jakkoli se snaží udržeti se v obvyklé tehdejší formě slušnosti, přece místy propuká podrážděnost slovy: lakomec, hltání apod. Zle asi durdili se páni při sestavení dalších slov obhajovacích. V hněvu píší dále: „A když taková mírnost, dobré srozumění a jedněch k druhým ušetření drženo bejvalo, paměti zůstávají, že v hojnosti veliké toho piva ječného jak domácím tak přespolním, kdo jak chtěl, se dostávalo, a netoliko sami bohatí, ale i potřební živnosti té účastníci s lepším prospěchem JMCské bejvali. Teď pak od kolikas leth příčinou lakomých, na blížní své nepamatujících, z glejchu a dobrého řádu jest vystoupeno a samejm toliko přehlídáním lakomství tak jest někderejm osladčeno, ač sou v skrovném počtu, však sami by rádi, by možné bylo, majíc mnohé náhončí, ječmeny pohlтали, netoliko domy své, ale i cizí domy šenkovní a všecky šenkýřky, nadto i jiná města pro zisk je fedrujíc, obsáhli, město pak toto přední proti povinnosti měšťanské potlačili, když takovým nenasycenejm hltáním velikou drahotu v ječmeních na jiné spolubratři naše, ano

i jiné obyvatele těchto měst pražských uvozují, potřebnější udušující a živnost jich odjímajíce, nepamatující, že tak v kolikas málo osobách město a všecka obec státi nemůže...“

Dovolávají se pak svědectví pana purkmistra, že nikoli sami usnesení o své újmě vyhlásili, nýbrž se svolením pánů. Dříve smělo býti vařeno deset varů. Nyní přidali ještě deset varů a mimo to v čas potřeby může býti přidáno ještě více. Důvody tyto upravili si pěkně a přesvědčivě, dovolávající se paměti purkmistra a pánů a jim toho připamatující těmito slovy: „Ráčili jste se všemi námi na tom ustrnouti, to zavříti (poněvadž každé vrchnosti dobré pořádku věcí, jenž jinejm ke škodě nejsou, náleží ustanovovati) a to vobecně a veřejně přede vším pořádkem, ne my sami od sebe, jakž nám to nepravdivě připisují, vyhlásiti a za dobré uznati, aby k vaření od předkův našich k desíti varům ještě druhéj deseth přidáno a tak dvaceti varův (s tím při tom doložením, uzná-li se kdy toho, jaká další potřeba, víceji varův přidati a přivětšiti) svobodně od každého v roce, ač se toliko toho času zimního za nedlouhý čas požívá, zvařeno bylo.“

Na hlavu Vodhajovu sypaly se hroty všech výčitek. Jeho druzi, příbuzní a vdovy, kdož všechno supplikací podepsali, ti byli jen svedeni od něho. Pan Vodhaj – toť podle odpovědi jen jejich „principal“, který je řídí: „Což sou všickni jednomyslně i tito supplikanti kromě *principala* jich s vděčností i s poděkováním pánu Bohu i VMstem, znajíce, že každěj příliš na tom bez prázdnějch domův a žebroty přestati může, přijali a oustně z jednomyslného snesení skrze osobu od sebe zvolenou k tomu se přiznali a přistupili. Kderéžto nařízení jak v Novém Městě pražském, tak i v Menším Městě, znajíce býti slušné a potřebné, pevně beze vší rozržitosti drží.“

Kdož supplikací spolupodepsali, jsou vlastně pánům starším nákladníkům podřízení. Byli od nich přijati do pořádku a při tom čestně se zavázali, že se budou řídití společným usnesením, řády společnými. Slibovali pánům starším poslušnost! To že nečestné! „Však všickni nedávních časův na snažnou prosbu a přimluvu pánův přátel (kromě pana Jana Vodhaje), s nimiž sou před nás předstoupili, že se ctně, chvalitebně, pokojně a poslušně ku pánům starším jak nynějším, tak budoucím chovati a ve všech starobylejch a chvalitebnejch zvyklostech nimi se spravovati, dobré řády velebiti a zlé tupiti a což by jim rozkázáno a nalezeno bylo, podniknouti chtějí, připovídali. Nadto vejše, že se tomu všemu od nich zadosti stane, rukou dáním jako poctiví lidé slibovali. Na ten konec a žádnéj jinej do pořádku jsou přijati. Nemělť by tehdy na sebe cizích rohův bráti, ale raději přípovědi své, zanechávající rocení, zadosti činiti, pak při dobrým snesení seděti, je slyšeti, ujiti, mlčeti, schváliti, proti slibu svému z toho vystoupiti, jiné prodávati, vobouzeti, nepravě obžalovati – povaha Jidášova jest. V poctivej pořádek se vmluviti, vprostiti, živnosti dosáhnouti, statut a dobrejch řádův obhajčím a následovníkem býti a to vše po přípovědi své brzce zrušiti – není způsob poctivejch a šlechetnejch lidí.“

Na konec chtí působiti páni starší na cit. To že je mrzí nejvíce, proč právě jejich druzi a spolubratři je tak urazili, obvinili a žalovali. Že toho srdečně želí. Vřelými slovy hájí sebe, že nechtěli zmenšiti důchodu královského, že po vzájemném

dohodnutí tak se usnesli. Nechtěli ublížiti. „Nebo my žádnému těžkosti nepřejeme, za naše práce také neradi bychom zlé odměny brali, opakující, jak nevypravitedlnou, srdečnou lítost nad tím neseme, že sme tak ne od někoho cizího, jako od společníkův našich, jimž dobře učinivše, do pořádku našeho jsme vtělili, nevinně dotčeni a JMsti Cské pánům raddám, jako bychom důchod JMCské v posudném ztenčovati chtěli, nepravdivě obžalováni.“

Přesto všechno ještě jednou na konec ulevují svojí rozhorleností, osopující se zle na „nezbedné, bouřlivé supplikanty“. – –

Purkmistr a páni dostali odpověď, jak jsme tu otiskli její ukázky, a poslali vše na komoru. Páni nákladníci piva vaření všichni byli zvědaví, jak asi spor o ječná piva skončí.

Spor konečně rozhodnut v ten rozum, že dovoleno vařiti piva různá bez omezení. Nařízení pánů starších nákladníků piva vaření bylo tím zrušeno a stížnosti pana Vodhaje i soudruhů bylo vyhověno. Veškeré zápisy, jichž jsme se tu dovolávali, zaznamenány jsou v často citované knize archivu král. města Prahy, čís. 343, l. 205 *b a d*.

XIV.

Města ukazovala výsady práva mílového, uděleného od králů českých

Mezi stavem městským a stavy panským i rytířským vznikl r. 1502 spor. Vedle jiného vinil stav městský pány a rytíře, kterak tito s některými svými lidmi selskými hubí živnost městskou, pokud se týče dělání a prodávání sladů, vaření a šenkování piva. Aby steskům dodali váhy, vyhledali si měšťané ve svých archívech stará privilegia a dokazovali z nich, jak jednotliví králové čeští obdařili jejich město výsadou, že ve vzdálenosti jedné míle kolkolem města nesmí nikdo pivo vařiti, nesmí pivo v krčmě čepovati. Šlo tu o známé „právo mílové“.

Měst, jež se honosila napověděnou výsadou, je dlouhá řada. Líčiti zevrubně spor onen nemíníme. Spíše snad zavděčíme se laskavému čtenářstvu, otiskneme-li doslovně zápis o tom, jak města která ukazovala svoje výsady. Zápis ten uveřejněn v *Archivu českém* VI., str. 252–255. Odtud jej vybíráme, domnívající se, že širší vrstvy čtenářstva českého, pro něž tyto články jsou určeny, asi nesnadno jeho by se dobrali. V této snůšce zpráv o dějinách pivovarnictví v Čechách bude zápis onen přístupnější. Zní v ten rozum:

„Ukázali *Pražané ze Starého Města* potvrzení císaře Sigmunda, kdež tvrdí list krále Januov, kterýž jim tu svobodu dává, aby žádný z lidí kteréhožbykoli stavu neb povahy byl v jedné míle vzdělí okolo města jejich žádné krčmy neměl ani mieti mohl. A *Pražané Nového Města* ukázali potvrzení císaře Sigmunda, kdež potvrzuje listu císaře Karla, kterýmž jest jim dal všechna práva a svobody, kterýchž užívají měšťané Staroměstí a *Malostranští* též ukázali list císaře Karla, kterýmž dává, aby v míli okolo nich nešenkovali ani vařili, a zvláště na Újezdě. A dále jiná města

Svatý Václav jako patron českého piva a farmářský vůz naložený sudy na historické ilustraci